Bibl. B. IV. 13

Biblioteka
Ojców Kamedułów
w Bieniszewie

BELLATOR CHRISTIANUS:

HOC EST

RATIO CHRISTIANE, PIE, FELICITERQUE BELLA ET APPARANDI ET GERENDI, SUMMORUM IMPERATORUM, REGUM, ET ALIORUM CHRISTIANORUM DUCUM EXEMPLIS EXPRESSA, ET NOTIS BREVIBUS ILLUSTRATA.

Accesserunt SS. AMBROSII & AUGUSTINI *militaria monita: Vetus præterea Romanorum militaris Disciplina à Josepho descripta: nec non Precatiunculæ militares ex sacris literis, potissimùm Psalmis Davidicis petitæ.*

AUTHORE

R. P. MATTHÆO BEMBO,

Soc. JESU Doctore Theol.

SUMPTIBUS ET EXPENSIS SERENISSIMI

JOANNIS III.

POLONIARUM REGIS D. D. CLEMENTISSIMI REIMPRESSUS

OLIVÆ.

Per JOANNEM JACOBUM TEXTER, Factorem,

ANNO DOMINI M. DC. LXXXVIII.

Bien. B. IV. 13

1. Machab. 3.

Surrexit Iudas & adjuvabant eum universi, qui se conjunxerant patri ejus, & præliabantur prælium Israël cum lætitia. Et dilatavit gloriam populo suo: & induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in præliis: & protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis in venatione. Et persecutus est iniquos, & qui perturbabant populum suum, & repulsi sunt inimici ejus præ timore ejus, & directa est salus in manu ejus, & lætificabat Jacob in operibus suis: & in seculum memoria ejus in benedictione.

D. AMBROSIUS *Sermone 66.*

Non est delictum militare; sed propter prædam militare peccatum est.

Idem libro 1. de Fide ad Gratianum.

Vincere parat, qui Fidem vindicat.

D. AUGUSTINUS *epistola 202.*

Pacem debet habere voluntas, bellum necessitas.

Idem Ibidem.

Valde turpe est, ut quem non vincit homo, vincat libido; & obruatur vino, qui non vincitur ferro.

THEODOSIUS *Imperator.*

Imperatoria acies stat non armis, sed causis.

JUSTINIANUS *Imperator.*

Benè gubernat humana, cui priùs divina placuerint.

SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, DOMINO LADISLAO SIGISMUNDO, POLONIÆ AC SVECIÆ PRINCIPI, DOMINO, DOMINO CLEMENTISSIMO.

SALUTEM ET FELICITATEM.

PRoficiscenti tibi, PRINCEPS *Serenissime DEI Opt. Max: nutu, ac S. R. M. Parentis tui desideratissimi, totiusque Reipub. voluntate, ad fines Regni pacandos, hostiumque finitimorum bella propulsanda, simul res Moscoviticas componendas, & Magnum gentis illius Ducatum obtinendum; satis scio non defuturos ex tanta Regni nobilitate, qui se tam necessariæ & gloriosæ expeditionis comites adjungant: Et cùm nascenti gloriæ tuæ impensè faveant, tum pro communi Ecclesiæ, Reiq; pub. bono, se fortunasq;, capitaque adeò sua libenter devoveant: Ex quibus hos centuriones, illos Signiferos, alios cohortium tuarum Præfectos & Tribunos, nonnullos etiam consiliorum tuorum conscios, summæq;*

mæq; rei administros & moderatores sis habi-
turus. Ego verò cùm hæc rei bene gerendæ non
mediocria esse præsidia haud diffitear, bellaque
viris & armis constare probè intelligam; alios ta-
men insuper, non tam comites & auxiliares, quàm
felicis expeditionis tuæ Duces, ex variis Chri-
stiani orbis partibus accersitos maximis aliquan-
do imperiis bellisq; perfunctos, rerumq; gestarum
gloriâ florentissimos, Constantinos scilicet illos,
Theodosios, Arcadios, Clodovæos, Ludovicos,
Jagellones, Belisarios, Narsetes, aliosq; im-
mortalitati consecratos heròes tibi censui submit-
tendos & commendandos. Quibus enim Duci-
bus melioribus & sapientioribus juventus tua ad
omnia summa nata, & singularibus naturæ do-
ctrinæque muneribus cumulata, tutiùs committi
regenda potest, quàm his qui summis ipsi imperiis
præfuerunt: exercitus maximos sæpius duxê-
runt: multa bella gesserunt: cum potentissimis
hostibus conflixerunt: memorabiles ex eis victo-
rias reportârunt: deque profligatis tandem &
subactis feliciter & gloriosè triumphârunt; Hi
tibi, PRINCEPS Serenissime consilio certo
fideliqúe non ad gratiam tantummodò tuam
excogitato, libenter præstoque semper aderunt,
exemploq; adeo ipso, quod in bellis caput est, præ-
ibunt

Ab his tacentibus licet, unde bella auspicanda & gerenda, quae disciplina in castris retinenda, quid in summo rerum discrimine potissimùm faciendum, nullo tuo periculo, minimo etiam labore, quietus securusque intelliges. Horum ego nonnulla praeclarè gesta, ex probatis gravibusque scriptoribus bona fide collecta, verbisque ipsorum propriis exscripta, pauculis ad singula notis adjectis tibi, PRINCEPS *Serenissime, quàm demississimo animo offero, tuoque celsissimo nomini do dedicoque: tum quod id quicquid est exiguae operae & laboris, Serenissimi Regis Parentis tui optimi maximis erga Societatem nostram beneficiis debere me intelligam; Tum quòd tibi ipsi ob Regiā tuam summisque imperiis dignam indolem, ex animo quàm optimè velim; tum denique quòd te primum hoc immortalis gloriae curriculum ingredientem omnibus divinis humanisque praesidiis esse quàm instructissimum percupiam. Adjeci perpauca gravissimorum Doctorum, clarissimorumque Ecclesiae Catholicae luminum, Ambrosii & Augustini praeclara militaria monita: veterem praeterea Romanorum disciplinam militarem à Josepho breviter succinctèque descriptam; nonnullas insuper perbreves precatiunculas, ex divinis literis & psalmis potissimùm excerptas.*

Accipe igitur hoc primum munusculum meum, PRINCEPS Serenissime, ea quæ tibi innata est propensa erga omnes humanitate: neque tam me respice, quàm illos quos tibi repræsento vel solis nominibus heroas illustres. Cum his esto, tuaq́ communica: ad horum exemplum te compone. Vives & vives Dei Opt: Max: gloriæ, Ecclesiæ Catholicæ bono, Serenissimæ Domui tuæ ornamento, Regis deniq́ Serenissimi Parentis tui longè optatissimi honori & consolationi. Vives aptus Regnis & imperiis, orbis Christiani decus, hostium formido pauorq́, bonorum deniq́ omnium amor & deliciæ. Deus te, PRINCEPS optime, quàm diutissimè salvum servet & incolumem. Varsaviæ ex domo nostra, Cal: Maij, Anno Domini 1617.

Serenitatis Tuæ humillimus
in Christo servus.

MATTHÆUS BEMBUS.
Soc. JESU.

BELLATOR CHRISTIANUS.

I. *Exemplum Constantini Magni Imperatoris cum Maxentio præliaturi.*

Ex Eusebio de vita Constantini, libro 1.

CONSTANTINUS Imperator, cùm comperisset multò firmiore contra Maxentium tyrannum præsidio sibi opus esse, quàm quod res militaris suppeditare soleret, Deum quæsivit sibi adjutorem; [a] ratus auxiliis, quæ ex armis & militum manu petuntur, vix secundas tribuendas: at quæ sunt ex Deo, nec viribus expugnari, nec ulla frangi violentia posse. [b] Quocirca huius opem precibus imploravit, hunc oravit, hunc obtestatus

Quæ auxilia in bello firmiora.

testatus est, ut tum quinam esset, ipsi vellet significare: tum rebus quas apud animum proposuisset, dexteram velut adjutricem porrigere. Imperatori igitur ista precanti, obnixèq; flagitanti, visio quædam diuina, & inprimis admirabilis apparuit. c Cùm jam sol ad medium cœlum ascendisset, die in pomeridianum tempus paululum inclinante, dixit se crucis signum ex lucis splendore figuratum, in ipso cœlo soli imminens manifestò oculis aspexisse, inque eo inscriptionem consignatam, quæ hæc verba complectebatur: IN HOC VINCES. Admiratio ingens ipsum, & totum exercitum, qui eum quopiam iter facientem comitabatur, atque adeò hujus prodigij spectator factus erat, incessit. Se verò dubitatione admodùm intra se distrahi, quid tandem illud ostentum sibi vellet, asseruit. Atq; illum diu multumq; de eo cogitantem oppressit nox. Ibi ei dormienti, Christum

Visio divinitùs oblata Constantino.

S. Crucis signum.

Dei

Dei cum ſigno in cælo monſtrato viſum eſſe, præcepiſſeque, ut exemplari ad imitationem illius ſigni quod in cælo apparuerat, fabricato, eo tanquam præſidio in præliis cum hoſtibus committendis uteretur. Ille ſimulatque dies illuxit, ſurgens primum arcanum illud viſum amicis exponit: deindeartificibus, qui aurum & lapides pretioſos affabrè ſculpere norant, acceſſitis, medio inter illos loco aſſidet, verbis ſigni deſcribit effigiem, eam auro & lapidibus precioſis imitatione adumbrare mandat. Quam quidem effigiem contigit ut nos oculis olim contemplaremur; ipſe enim Imperator, eam nobis oſtendere dignatus eſt. Conſtantinus ergo admiranda illa viſione obſtupefactus, nullum aliũ Deum, quàm qui ipſi apparuiſſet, colendum eſſe ſtatuens, ſacerdotes & profeſſores religioni & verbo illius initiatos accerſit: quis eſſet Deus ille ſciſcitatur: quid etiam ſibi vellet viſio illa,

quæ de ſigno fuiſſet ipſi patefacta. Hi hunc Deum, reſpondent, Dei unius ac ſolius unigenitum Filium eſſe: ſignum autem quod apparuerat, immortalitatis notam eſſe, trophæumque victoriæ illius de morte reportatæ, quam olim cùm in terra verſabatur fuiſſet aſſecutus. Cauſas etiam docent ejus adventûs, accuratamque illius inter homines œconomiæ rationem ei ſuggerunt. His rationibus quanquam probè erudiebatur ille quidem, viſionis tamen ipſius oculis ſubjectæ adhuc tenebatur admiratione. Atq; tandem, ubi cæleſte viſum cum ſacerdotum interpretatione contulerat, animo confirmatus fuit, pro certo perſuaſus, earum rerum cognitionem ſibi divinitùs oblatam eſſe, ac propterea in divinam ſacrarum literarum lectionem, jam omni cura & cogitatione incumbere ſecum decrevit. Itaque primùm Dei, ſacerdotibus ſibi tanquam aſſeſſoribus aſcitis, ſtatuit Deum qui ipſi apparuiſſet, omni genere cultûs

Conſtantinus dedit ſe lectioni ſacræ ſcripturæ.

&

& obſervantiæ venerari. Deinde ſpe bona in illo poſita firmè munitus, de cætero permagna cupiditate ferebatur, ardentes incendij tyrannici faces, ad terrorem intentatas, penitus extingvendi. Deo itaque moderatore ſibi patrono ante oculos propoſito, & Chriſto ſervatore adjutoreque invocato, [d] & ſalutari ſigno, tanquam victoriæ trophæo ante armatos ſuos & ſatellites collocato, cum toto exercitu procedit; Romanis libertatem, quam à majoribus accepiſſent, recuperaturus. Cùm verò Maxentius [e] machinis præſtigiarum magis, quàm ſubjectorum benevolentiæ confideret, & nullo modo extra portas civitatis egredi auſus eſſet: & omnem locum, agrum, & civitatem etiam, quæ ipſius ſubjiciebatur imperio, ingenti armatorum multitudine, & infinitis copiis muniviſſet. Imperator Conſtantinus DEI auxilio nixus, primam, ſecundam, & tertiam tyranni aciem ado-

In Deo ſpem locat.

Jubet præferri exercitui ſignum crucis.

Maxentiū profligat. adoritur & omnibus primo impetu perfacilè ſubactis, univerſam prope Italorum peragrat regionem adeo, ut jam quàm proximè Romam adventaret.

A *Dignus quovis bellatore Chriſtiano ſenſus, exiſtimare, auxiliis quæ ex armis & militum manu petuntur, vix ſecundas tribuendas: at quæ ſunt ex Deo, nec viribus expugnari, nec ulla frangi violentia poſſe. Sic David bellator eximius dicebat:* Non enim in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſalvabit me; ſed dextera tua & brachium tuum. Pſalm: 43.

B *Vnicuique bellatori ante omnia divinum auxilium eſt enixè implorandum.*

C *Solet interdum Deus Imperatores pios de futuro belli eventu felici, variis modis & rationibus facere certiores.*

D *Uſus ſigni Crucis in vexillis & labaris militaribus pius & ſalutaris.*

E *Nullis præſtigiis vel auguriis vanis*

nis & observationibus in bello utendum vel fidendum.

II. Exemplum ejusdem Constantini cum Licinio pugnaturi.

Ex Eusebio libro 2. de vita Constantini.

Constantinus consvetum militaris expeditionis contra Licinium apparatum instituit, collocatis ante universa agmina tam peditum quàm equitum labaris cruce insignitis. Precibus si unquam aliàs, jam etiam sibi opus esse intelligens, [a] DEI solicitabat sacerdotes, ut semper cum ipso versari, semperq; præsto esse vellent, hosq; tanquam animæ custodes ducebat. [b] Servatori suo preces fundendi tempus vacuum & solutum dicavit: [c] & crucis tabernaculo extra castra etiam longissimè fixo, ibi sinceræ & piæ meditationi se dedens more veteris illius DEI Prophetæ, quem extra castra

Constantinus ante bellum precibus vacat.

Sacerdotes præsto sibi vult adesse

Tabernaculum orationis causa figit.

Imitantur eum cæteri.

castra tabernaculum fixisse divina confirmant oracula, DEum orare cepit. [d] Nonnulli etiam quos ipse ob fidei & pietatis studium satis spectatos habuit, in idem munus cum eo unà incumbebant, hocq; etiam aliàs exequi ei erat in more positum, cùm bello cum hoste decertare constitueret. Nam sicut propter securitatem tardior in rebus gerendis fuit, [e] sic DEI consilio omnia administrare consultum statuit. Et cùm jam vacuo animo attentè DEO preces adhibebat, semper aliqua divina visione dignatus fuit: ac post illud tanquam divino instinctu impulsus, [f] exiliit è tabernaculo, & derepente exercitum incitare cepit, mandavitque, ut nulla mora interposita ipsam gladiorum aciem experirentur. Qui ex improviso hostes adorti homines cujusq; ætatis conciderunt: atque interdum puncto fere temporis parta victoria, trophæa contra hostes insignia statuerunt.

Tardè res gerit ob securitatem.

Deo preces adhibet.

A precibus manus conserit.

tuerunt.

tuerunt. Ad hunc modum Imperator etiam jam antea in præliis committendis, & seipsum gerere, & exercitum regere consvevit: quin etiam DEUM suæ ipsius animæ præponere & illius consiliis omnia transigere, [g] diligentemque adhibere cautionem, ne inter dimicandum fieret multorum cædes, unde non magis suorum, quàm hostium saluti prospexit. Quapropter suos, cùm fuissent in pugna victoriam adepti hortari solebat, [h] ut captivorum misererentur: & cùm homines essent, naturæ humanæ nequaquam eos caperet oblivio: atque si aliquando militum animos ferociores cerneret, [i] auri munusculo eos refrenare, præcipereq; ut qui aliquem ex hostium numero vivum cepisset, aliqua certi auri summa remuneraretur. Atq; hanc velut illecebram ad hominum conservationem, Imperatoris excogitavit prudentia: adeo ut infiniti etiam ex ipsis barbaris incolu-

Vitat multorum cædes in prælio.

Monet milites misericordiæ erga captivos.

Aurum dabat militi hostem in acie vivum servanti.

incolumes evaſerint, Imperatore ipſorum vitam auro redimente. Quemadmodum igitur hæc, & infinita his ſimilia, etiam aliàs Imperator facere conſveverat: ſic in præſentia de more ſuo ante initum prælium in tabernaculo ſeparato, tempus precibus ad DEUM fundendis liberum addixit: [k] ab omni licentia & vitæ ratione luxu diffluente ſe ſevocavit, inedia & corporis afflictatione ſeipſum còercuit, utì DEUM ſibi cum precationibus ſupplicibus placatum, tum benignum adjutorem haberet: eáque perageret, quæ DEUS eſſet illius animo injecturus; Porrò autem, utpotè natura vigilans & attentus permagnam Reipub curam ſuſcepit, [l] nec magis pro ſuorum, quàm pro hoſtium ſalute precatus eſt; [m] ac tandem cùm hoſtes gladiorum aciem experiri velle cerneret, ſublato & ipſe clamore, omnes eorum copias momento temporis pedem referre còegit ſimulq;

Continentìam jungit orationi; nec non & corporis afflictationem.

Victor evadit.

mulq; contra inimicos & dæmones reportavit victoriam.

A *Perutilis Sacerdotum in castris præsentia, ad animarum militum custodiam.*

B *Orandum stato tempore in castris.*

C *Mos erigendi in castris vel extra castra religionis causa tabernaculum. De eadem re ita scribit* Sozomenus *libro 1. histor. cap. 8. Constantius tabernaculum Ecclesiæ figuram exprimens, cùm contra hostes prælio contenderet, secum cirumferre consuevit, ad eum finem, uti neque sibi in solitudine vitam agenti, neque exercitui deesset, ædes sacra, in qua quidem deberent DEum laudibus efferre, precibus solicitare, & sacra mysteria percipere. Nam sacerdotes & diaconi, qui secundum Ecclesiæ institutum ista munera obirent, tabernaculum assiduè secuti sunt. Ex eo tempore militares Romanorum ordines, singuli sibi tabernaculum construxerunt, habueruntq; secum sacerdotes & diaconos, ad rem Divinam faciendam designatos. Hæc Sozomenus.*

D *Ad exemplum pii Imperatoris & Ducis milites reliqui facilè componuntur.*

E *Consulto per preces DEO, omnia in bello aggrediendâ.*

F *Fructus piæ & religiosæ ad DEUM orationis promptum aliquod & expeditum ad res gerendas consilium.*

G *Vitanda quantum fieri potest multorum in prælio cædes.*

H *Misericordiâ & clementiâ erga captivos utendum, tanquàm ejusdem humanæ naturæ consortes.*

I *Ingeniosa illecebra clementissimi Imperatoris, aurum largiri militibus, qui hostem vivum in acie cepissent, ut hac arte hostium saluti consuleret, & militum ferociam temperaret.*

K *Orationi conjungenda in castris temperantia ab omni luxu, & voluntaria corporis per jejunium castigatio. Præstat enim milites, (ait quidam) in decoris armis & militaribus equis, quàm in scortis atq; conviviis libidinem habere.*

L *Insignis Christiana charitas etiam pro salute hostium DEUM precari.*

M *Imperator oratione & aliis virtutibus munitus, facilem de hostibus reportat victoriam.*

III. Exemplum ejusdem ducentis exercitum contra Perſas.

Ex libro 4. Euſebij de vita Conſtantini.

CUm de tumultu quodam barbarorum orientalium Conſtantinus audiviſſet: hanc ſibi poſtremam de illis victoriam reliquam eſſe affirmans, exercitum contra Perſas educere properavit. Nam cùm id plenè ſecū ſtatuiſſet, militares ordines eduxit, & de expeditione cum Epiſcopis quos ſecum habebat, communicabat, exiſtimans oportere ex his aliquos ad pietatis officia maximè idoneos perpetuò ſibi adeſſe. Illi verò libenter quidem ſequuturos ſe, nec veſtigium ab eo diſceſſuros, ſed unà militiam obituros, & apud DEUM ſupplicibus votis ſe pugnaturos recipiebant. Hac ille voluntatum & ſtudiorum profeſſione vehementer delectatus, totius expeditionis quaſi veſtigia eis expreſſit, ac ad bellum illud ſuſcipiendum tabernaculum interim ad Eccleſiæ ſimilitudinem regia magni-

Euſeb libro 4. de vita, c. 56. & 57.

Conſtantinus cum Epiſcopis belli conſilia communicat, eſque cumque ducit.

In tabernaculo militari DEO commen-

gnificentia faciendum curavit, in quo DEO victoriarum datori, ipse cum Episcopis supplicaret. Interea verò Persæ cùm Imperatoris animum de movendo bello famâ intellexissent, ac pugnâ cum illo congredi metuissent, oratores ad eum de petenda pace mittebant. [a] Ille vicissim (ut erat semper pacis amantissimus) legatos obviis ulnis accepit humanissimè: porrectâque dexterâ, amicitiæ cum illis fœdus lubens inivit. Magna autem agebatur diei Paschæ eo tempore celebritas: [b] & Imperator cum cæteris pernoctans vota precesque DEO persolvebat.

dat suam expeditionem.

Ad pacem est propensus.

Die Paschæ pernoctat in divinis laudibus.

A *Imperator Christianus propensus esse ad æquam pacem, cùm ab hostibus petitur, debet.*

B *Diei Paschatis religio, qualis apud veteres Christianos.*

IV. Exemplum Constantij Imperatoris pugnaturi cum Magnentio.

Ex

Ex Theodoret: lib. 3. hist. cap. 3.

COnstantius in expeditione belli Magnentiani universis militibus svasit, [a] ut divina secum mysteria communicare vellent, [b] semper enim incertum esse finem vitæ, multò autem maximè in bello, ubi tot undique millia telorum, jaculorum, hastarum, immitterentur; tot enses, gladiique vibrarentur, aliæque machinæ instruerentur, de quibus violenta mors inferri soleret, itaque unumquemque pretiosa veste illa indutū esse oportere, quâ maximè illa in vita opus sit futurum. Quod si quis, inquit, noluerit hoc tempore [c] amiculum illud sibi circumdare, is nunc jam dimissus domum revertatur: [d] nam nisi mecum initiatis in bello socijs uti non volo.

Constantius vult milites infideles baptizari.

Recusantes ex castris dimittit.

A *Per divina mysteria Baptismus hoc loco intelligitur.*

B *Eadem ratio ſvadet, ut milites ad Sacramenta Confeſſionis & ſacroſanctæ Euchariſtiæ alacres concurrant, utpotè de vita periclitaturi.*

C *Veſtem baptiſmalem quæ à baptiſatis indui ſolebat intelligit.*

D *Milites ejusdem religionis ſub ſigna militaria cogendi.*

V. Exemplum Theodoſii ſenioris Imperatoris moventis contra Maximum tyrannum.

Ex Baronij annalium tomo 4. Anno Christi 388.

Theodoſius exercitum pietate communit.

PRofecturus Theodoſius adverſus Maximum, imprimis quibus valuit pietatis armis conatus eſt, conciliando ſibi divinum Numen exercitum communire. Siquidem perſentiens magni momenti opus ſe aggredi, dubiam jacere aleam, remque tentare periculoſam à DEO diverſis modis ſibi implorare ſuppetias laboravit, utpotè qui optimè ſciret DEI munus atque diceret unà cum David, *In Domino faciemus virtutem, & ipſe ad*

Pſal. 43.

nihilum

nihilum deducet inimicos nostros. Sed & in eo maximè ejusdẽ pietas commendatur, quòd tanti ponderis prælium auspicaturus, legatos in Ægyptum misit ad sanctos ibi agentes Anachoretas, quos pro se certantes precibus habere voluit pugnatores. Inter alios autem [a] Joannem sanctissimum monachũ, quem S. Hieronymus magnoperè laudat, per eosdem consuluit de dubio belli eventu. Cùm præterea intellexisset, quòd in Scete (est autem hæc solitudo in Ægypto quidem sita, sic nominata) philosophabatur vir quidam genere & ipse Ægyptius nomine Senuphius, maximorum sanè effector miraculorum, scribit protinus ad Theophilum Alexandriæ Episcopum, jubens ut efficiat quod vir ille admirabilis quàm primùm veniat Constantinopolim. Eis autem literis quoque continebatur, quòd ejus adventu opus esset. Ille verò, iis acceptis, statim ad eum venit, & datis literis, preces Imperatoris & usum qui urgebat

Anachoretarũ preces pro se expetit.

Ad Ctesiphontem.

Hæc ad verbum descripta ex Metaphraste die 31. Januarij.

S. Senuphium ad se invitat.

bat, significat. Deinde etiam ipse quoque ex se facit quod potest, vehementer rogat, orat, supplicat, ne preces despiciat Imperatoris, neque suos vilipendat labores, sed veniat ad civitatem, & bellum, quod in eam paratur, suis avertat precibus, & à tanto periculo & metu eam liberet, utpotè quòd in ejus potestate situm sit, ut civitas vel salva sit, vel intereat. Admirabilis autem ille Senuphius primum quidem, ut consentaneum est, ne rogaret prohibuit, non ad mensuram ejus quam habebat gratiæ, sed ad mensuram potius ejus quâ erat dives humilitatis aspiciens: Magna est, inquit, mea in civitatem benevolentia, & ipsam valde salvam esse cupio: sed non voluntatem quoque vires sequuntur ex ea quæ est ad DEUM fiducia. Quin etiam rogavit ipsum Alexandrinum Episcopum, ne de eo talia sentiret, neque eum putaret vulgo antecellere. Cùm autem eum ipse omnino non dimitteret,

nec ſciret, magnus quidnam faceret Senuphius: diſceſſum quidem ſuum pulchrè differt, dat autem ſic quoque auxilium, idque facit admirabilius. Nam & ſtatim ſtetit ad orientem: & cùm ſuperhumerale & baculum in cœlum ſuſtuliſſet, Domine DEUS, inquit, DEus exercituum, da huic meo ſuperhumerali, & huic baculo, ut tantum poſſit quantum ego ipſe, ſi illic adeſſem: Hæc cùm DEO dixiſſet: quæ habebat in manibus, dat ſtatim Pontifici. Hæc accipe, dicens, & mitte ſtatim ad Imperatorem: ille autem ſuperhumerale quidem imponat capiti, baculum verò manu ferat: deinde, cùm manus opus fuerit conſerere cum hoſtibus, præcedat omnes alios, & audacter procedat adverſus inimicos. Nam ſi ego quidem poſſim à DEO exaudiri, exiſtimo fore, ut ipſe ſit illis terribilis, & ſine ſangvine glorioſam referat victoriam. Hæc cùm ad Imperatorem lubenter eſſent allata: [b] ille quidem munit

S. Senuphius mittit ſuperhumerale ſuum & baculum Theodoſio.

Theodosius libenter & humiliter accipit & utitur.

caput superhumerali quavis galeâ tutius, baculo autem munit dexteram lancea longè validius, & hac ratione confidens fore ut hostibus videretur terribilior, quàm olim (ut ajunt) clavâ Hercules. Jam accedentibus hostibus, ipse primus præcedit ducens totum exercitum. Propter Senuphij autem ad DEum orationem nulla erat dilatio, sed res statim finem accipiebat. Simul ac enim eum viderunt barbari, admirati ipsum tanquam unum ex cœlestibus, ad fugam statim spectabant, & pedum virtutem laudabant: fugiebant verò non aliquo certo ordine, (ut qui non essent omnino obliti virium) sed ut qui essent amotæ mentis & perterriti, alij aliò dispersi, terga volentibus facilia, expedita venatio, secura persecutio, & libera ab omni periculo: ipsi potius propter fugam, quæ erat sine ullo certo ordine, plagas & vulnera atque adeo mortem sibi invicem conciliantes: adeò ut Imperator non so-

Fugat hostes.

lùm

lùm ſine ſangvine, ſed etiam ſine ullo labore hanc victoriam retulerit.

A *Memorat idem factum S. Auguſt. lib. 5. de civitate DEI, cap: 26. Theodoſius*, inquit *in anguſtiis curarum ſuarum, non eſt lapſus ad curioſitates ſacrilegas atq́ illicitas; ſed ad Joannem in Ægypti eremo conſtitutum, quem Dei ſervum prophetandi ſpiritu præditum, fama crebreſcente didicerat, miſit, atque ab eo nuntium victoriæ certiſſimum accepit. &c.*

B *Mira animi demiſſio tanti Imperatoris, ſingularis præterea in DEum fiducia, quâ nixus penè inermis, Davidis inſtar Goliath adorientis, non dubitavit plus vili monaſtico ſuperhumerali & baculo, quàm ferreo thoraci & galeæ tribuere.*

VI. Exemplum ejuſdem Theodoſii inituri certamen cum Eugenio tyranno.

Ex Ruffino lib. 2. Eccl. Hiſtor. cap. 32. & 33.

THeodoſius initurus certamen cum Eugenio, primò DEI volun-

voluntatem per Joannem monachum(de quo ſupra memoravimus) eſt ſciſcitatus. Tum ille qui primam de Maximo ei victoriam prædixerat incruentam, etiam hanc licet non abſque plurima vtriusque ſangvinis inundatione promittit.

Theodoſii ad bellum præparatio pia & religioſa.

a Igitur præparatur ad bellum non tam armorum telorumque quàm jejuniorum, orationumque ſubſidiis, nec tam excubiarum vigiliis, quàm obſecrationũ pernoctatione munitus circumibat cum ſacerdotibus & populo omnia orationum loca: b ante Martyrum & Apoſtolorum thecas jacebat cilicio proſtratus: & auxilia ſibi fida ſanctorũ interceſſione poſcebat. Ubi ad pugnam ventum eſt, & converſas ſuorum acies vidit, unde & conſpicere & conſpici ab utroque poſſet exercitu, projectis armis ad ſolita ſe vertit auxilia, & proſtratus in conſpectu DEI: c Tu, inquit, omnipotens DEUS noſti, quia in nomine Chriſti Filii tui ultionis juſtæ, ut puto, prælia iſta ſuſcepi, ſi ſecus, in

Ejus ad DEUM precatio.

me

me vindica: si verò cum causa probabili, & in te confisus huc veni, porrige dexteram tuis, ne fortè dicant gentes, ubi est DEUS eorum? Quam supplicationem pii Principis certi à DEO esse susceptam hi qui aderant duces, animantur ad cædem: & præcipuè Bacurius, vir fide, pietate, virtute, & animi & corporis insignis, & qui comes esse & socius Theodosii mereretur, proximos quosque conto, telis, gladio, passim sternit, agmina hostium confecta & constipata perrumpit: iter per millia ruentium ad ipsum tyrannum, ruptis agminibus & acervatim fusis stragibus agit. Vix fortasse ab impiis credantur quæ gesta sunt. Etenim compertum est, quòd post illam Imperatoris precẽ, quam DEO fuderat, ventus ita vehemens exortus est, ut tela hosti in eos qui jecerant retorqueret, cùmque magna vi persistente vento omne jaculum missum ab hostibus frustraretur, fracto adversariorum animo, seu potius divinitùs repulso,

Effectus precum Theodosii.

Eugenium capit.

so, Arbogasto duce necquicquam fortiter faciente, Eugenius ante Theodosii pedes vinctis post terga manibus adducitur: ibique vitæ ejus & certaminis finis fuit.

De eodem ex Theodoreto lib. 5. hist. cap 24.

Theodosius perrostat in oratione.

THeodosius, cùm milites suos videret animis consternatos, inventâ ædiculâ deprecatoriâ in montis vertice, ubi castrametabatur, [e] totam noctem in illa supplicans omnipotenti Domino consumsit, Mane autem, quum galli cantare solent somnus præter sententiam eum invasit, humique stratus videre visus est duos viros candidis vestibus, vectos albis equis qui bono esse ipsum animo juberent, & formidine pulsa, quum illuxisset, armatum exercitum instructumque educere ad pugnam: se enim missos opitulatores propugnatoresque ipsius, esseque unum Joannem Evangelistam, alterum Philippum Apostolum. Hoc viso conspecto à supplicando non destitit

Joannem & Philippum Apostolos adjutores divinitùs accipit.

stitit

ſtitit Imperator; ſed majore cum cura DEUM precabatur; Idem viſum & militi cuidam oblatum fuit, qui cùm centurioni indicâſſet ſuo, adducitur ad tribunum, & mox ad ducem. Is rei novitate motus, Imperatori nunciat. At ille. Non meâ, inquit, cauſâ hoc ipſe vidit, ego enim promiſſionibus victoriæ fidem habui: ſed ne quis putaret hoc viſum à me confictum eſſe, qui tantopere cuperem confligere: itaque & iſti demonſtravit opitulator imperii mei, ne teſtimonii authoritas deeſſet narrationi meæ. Mihi enim priùs hoc viſum communis Dominus obtulerat. Quare omni formidine abjecta, propugnatores & principes belli ſequamur: nec quiſquam victoriam pugnantium multitudine æſtimet, ſed ductorum conſideret quiſque potentiam. Hæc & apud milites locutus, confirmatis omnium animis copias de monte produxit. Tyrannus quoque de procul conſpecto hoſte, quem pugnaturum cerneret, ſuos inſtruit: ipſe collem

Eugenius jubet ſibi

lem occupat: g jubetque duces viventem vinctumque Imperatorem sibi adducere. Moribundus enim & cupidus inquit, vitæ finiendæ nobiscum ille congreditur. Sed jam ordinibus constitutis, multis partibus vincebant hostes numero, & Imperatoris copiæ ita constiterant, ut posse numerari viderentur. Cùmque jam pugna utrinque inciperet, & tela conjicerentur, manifestam promissionis suæ fidē fecerunt propugnatores illi. Coorta enim vis contraria hostibus venti avertit sagittas illorum, & balistas, ac hastas: neque vllius teli usus erat: neque legiones vel sagittarii, vel funditores nocere regiis poterant copiis: quin etiā illatus pulvis ingens in ora hostium oculos aperire non sinebat: cogebatque defensionem palpebrarum ad oppugnatos illos adducere. At regius miles nullo affectus tempestatis tantæ detrimento confidenter ad cædem hostium grassabatur. Quare animadversa, & perspecta divina opitulatione, abjectis armis ad petendam

adduci vivum Theodosium.

Ventus miracolosè conci[t]atus juvat Th[eo]do[si]um.

Hostes arma abjiciunt.

dam ſalutem hoſtes convertebantur. Quam leni animo rex concedens celeriter adducere ad ſeſe tyrannum imperat. Ibi illi procurrentes ad tumulum quem tyrannus inſederat, ignarus omnium qui jam incitatos ac anhelantes advenire cernens, ſperaret properare ad ſe nuncios victoriæ. Quærit igitur annè & Theodoſium vinctum, ut juſſi ſint, adducant. At illi: Non enim quidem nos, inquiunt, ſed ad ipſum te adducimus. Hoc enim eſt imperium univerſum, hoc moderatiſſimum. Ita locuti h de ſolio abrepto vincula injiciunt, & adducunt captivum illum, qui modò tam magnificè fuiſſet locutus. Tum rex memoriâ illi revocatâ delictorum in Valentinianum, & impia tyrannide, & ſcelerato bello adverſus legitimum imperium objecto, etiam Herculis exprobrata imagine, & vanâ fiduciâ illius, juſtam & legitimam contra eum ſententiam pronunciavit. Sic erat Theodoſius & in pace, & in bello

Eugenium ipſum vivum ad Theodoſium adducunt.

qui & semper peteret divinum auxilium, & nunquam illo fraudaretur.

De eodem ex Sozomeno lib. 7. hist: cap: 24.

FErtur de Theodosio, quòd cùm egressus Constantinopolim ad septimum milliare pervenisset, Deo preces nuncupârit in Ecclesia illa quam in honorem Joannis Baptistæ construxerat: ac petierat, ut expeditionis istius alea, tum sibi, tum exercitui suo, tum Romanis omnibus feliciter caderet:[k] & auxiliatorem sibi invocaverit ipsum Baptistam. Porro dum pugna committeretur, ex eo templo quod erat in Hebdomo, in quo preces, fuderat Imperator, egressus dæmon quidam, subreptus in sublime Joanni Baptistæ convitiatus est, magnaque voce clamavit. Tunc me vincis, & exercitui meo insidiaris? Huic rei qui fortè præsentes aderant, cùm magnum esset apud omnes studium de bello vel audire aliquid vel dicere novi, obstupefacti adnotârunt eundem hunc fuisse diem,

Dæmon invidet victoriam Theodosio.

diem, quo felicem belli eventum extitisse non multò post ab iis cognoverunt, qui pugnæ interfuerant.

De eodem ex Baronio Anno Christi 393.

INter alia digna memoriâ quibus divinum Numen sibi conciliare Theodosius studuit, illud etiam fuit, quo magnam excitavit admirationem: & summam concitavit sibi laudem: dum, quo tempore ad immensas bellorum expensas consveverunt Reges indicere nova tributa populis sibi subditis, ipse non modò ab his tantùm abstinuit, ut novas exactiones inferret, sed recens indictum tributum à Præfecto Prætorio Tatiano omnino remisit. Hoc rogo attendant, qui in bellico apparatu non largitionibus & eleemosynis preces pauperum sibi conciliant, sed eorum luctu ex acerbioribus exactionibus & clamoribus DEUM contra se provocant, & infensum penitus reddunt, secundum illud Davidis dicentis: *Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam*

Theodosius ad bellum iturus tributa remittit populo.

Psal. 11.

surgam, dicit Dominus. Cùm interdum contingat ea ipſos ſubditos pati à ſuis, quæ nec ab hoſtibus forent aliquando experturi. Unde accidit ut quantumlibet belli juſta cauſa præceſſerit, cogatur tamen ut ita dicam, DEUS invitus in ſuos arma convertere, quæ in hoſtes exacuerat. Idem præterea Theodoſius optima quæque mente agitans, ne quid indignum, quo Divina provocaretur vindicta, milites perpetrarent licentia militari, quo eos intra fines modeſtiæ contineret, reſcripſit ad Comites, [m] ne milites à ſuis hoſpitibus lignum, aut oleum, culcitrasvè poſcerent, aut pro annonariis ſpeciebus pretium exigerent. Et in eos, qui ditiorum ſibi procurarent hoſpitia, iſta ſancivit: Si quis menſorum noſtrorum manum quâ deputatas ſingulis quibusque domus enotant, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt, delere non dubitaverit, ad inſtar falſi reus teneatur.

Leges militares fert. NOTA.

Lib. 4. de Merat. cod. Theodoſ. NOTA.

De eodem ex D. Augustino lib 5. de civit. DEI. Cap. 26.

THeodosius Eugenium accepto prophetico responso fide certus oppressit: contra cujus robustissimum exercitum magis orando quàm feriendo pugnavit. Milites nobis, qui aderant, retulerunt extorta sibi esse de manibus, quæcunque jaculabantur, cùm à Theodosii partibus in adversarios vehemens ventus iret, & non solùm quæcunque in eos jaciebantur concitatissimè raperet, verùm etiam ipsorum tela in eorum corpora retorqueret. Unde & Poëta Claudianus, quamvis à Christi nomine alienus, in ejus tamen laudibus dixit.

O nimium dilecte DEO, cui fudit ab astris
Se Jovis armatus: vehemẽs tibi militat æther:
Et conjurati veniunt ad classica venti.

Victor autem, sicut crediderat & prædixerat, Jovis simulachra, quæ adversus eum fuerant nescio quibus ritibus velut consecrata, & in Alpibus constituta, deposuit; eorumque fulmi-

Partâ victoriâ Theodosius liberalis in milites.

fulmina, quòd aurea fuissent, jocantibus (quod illa lætitia permittebat) cursoribus, & se ab eis fulminari velle dicentibus hilariter benignèque donavit. Inimicorum suorum filios, quos non ipsius jussus, sed belli abstulerat impetus, & nondum Christianos ad Ecclesiam confugientes, Christianos hac occasione fieri voluit, & Christianâ charitate dilexit, nec privavit rebus, sed auxit honoribus. In neminem post victoriam privatas inimicitias valere permisit. Bella civilia non sicut Cinna, & Marius, & Sylla, & alii tales, qui nec finita finire voluerunt; sed magis doluit exorta, quàm cuiquam nocere voluit terminata. Inter hæc omnia ex ipso initio imperii sui non quievit justissimis & misericordissimis legibus adversus impios laboranti Ecclesiæ subvenire, quā Valens hæreticus favens Arrianis vehementer afflixerat, cujus Ecclesiæ se membrum esse, magis quàm in terris regnare gaudebat: simula-

Qualis erga inimicos.

Ecclesiam Catholicam adversus hæreses legibus munit.

Observantia ipsius erga Ecclesiam.

ſimulachra gentilium ubique evertenda præcepit, ſatis intelligens, nec terrena munera in dæmoniorum, ſed in DEI veri eſſe poſita poteſtate.

A *Chriſtiana ad bellum præparatio. Haud diſſimiliter olim faciebat Regius Propheta, qui de ſeipſò hæc ait:* Ego autem cùm mihi moleſti eſſent, (*ſubintellige hoſtes*) induebar cilicio. Humiliabam in jejunio animam meam, & oratio mea in ſinu meo convertetur.

B *Sancti quoq; auxiliares in bellis Patroni ſunt invocandi.*

C *Tutiſſimum in perſpicuo diſcrimine ad DEUM per orationem perfugium.*

D *DEUS & venti pugnant pro pio Imperatore contra hoſtes impios.*

E *Mira in orando DEO Theodoſii perſeverantia, illi Davidicæ perſimilis qui de ſe ait:* In die tribulationis meæ DEUM exquiſivi manibus meis nocte contra eum, & non ſum deceptus. Pſalm. 76.

F *Ejuſmodi viſiones crebro leguntur*

2 Mach. cap. ult. *divinitus belli ducibus oblatæ. Sic Judas Machabæus cum Nicanore pugnaturus vidit in somnis Oniam, qui fuerat summus sacerdos, manus protendentem, & pro omni populo Judæorum orantem. Vidit præterea Jeremiam Prophetam extensâ dexterâ gladium sibi porrigentem aureum, & dicentem:* Accipe sanctum gladium munus à DEO, in quo dejicies adversarios populi mei Israël. *Sic noster Cromerus memorat,* Cromer. lib. 9. *orante piissima Kinga Boleslai Pudici Polon: Principis uxore, pro exercitu cum Russis decertante, adstitisse ei duos candidatos, & futurum eventum belli prædixisse: creditumq; eos fuisse SS. Gervasium & Prothasium, quorum memoriæ dicata erat dies illa, quâ pugnatum & debellatum est. Similiter Lescus Niger accepto nuntio de incursione* Cromer. libro 19. *Lithvanorum & Iazigum in Lublinensem regionē hostes persecutus: cùm eos consequi non posset, sopor eum ex molestia animi & lobore itineris fatigatum invasit: cùm ecce in somnis ab Archangelo Michaele sponsione certæ victoriæ confirmatus est, & barbaros persequi jussus. Respon-*

dit

dit eventus. Victoria potitus Lescus Iazigas delevit: Lithvanorum maximam stragem edidit, ne uno quidem ex suis amisso. Victor reversus Lublini templum monumentum victoriæ suæ condidit ac D. Michaëlis memoriæ dedicavit. Ita Cromer.

G *Præsumptio superba victoriæ cavenda:* Deus enim superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

H *Superbus hostis id passus est Deo permittente, quod Theodosio fuerat minatus.* Conversus est dolor ejus in caput ejus. *Psalm: 7. Ita etiam Cruciger bellum contra Wladislaum Jagellonem Poloniæ Regem gesturi magnam vim catenarum ad vinciendos Polonos comparaverant. Sed malo suo primi eas experti, suisq; vinculis constricti sunt. Herburt. lib. 13. cap. 5.*

I *Herculis enim imago exercitum Eugenij præcedebat: Theodosii verò Crux Salvatoris nostri signum preferebatur.*

K *Salutare consilium Divorum aliquem Patronum belli expetere. Sic Longobardi Catholici effecti S. Joannem Baptistam (Theodosium imitati) Pa-*

tronum sibi pacis bellíq; apud Deum delegerant voto facto de certa pensione quot annis ad ejus oraculum mittenda. Paul. Diacon: lib. 4. de gest: Longobard. c. 7. Eodem modo Hungus Pictorum Rex D. Andream Apostolum, in cujus tutela gens Pictica erat, frequentibus suspiriis lachrymisq; orabat, ut exercitui ipsius contra Anglos auxiliaris foret. Soluto Regi intempesta nocte in soporem extemplo adstans Apostolus jussit alacri esse animo, plurimamq; spem in divina ope locare, fore ut gloriosam de Anglis postero die assequeretur victoriam. Mirum tunc accidit, Supra Pictorum castra lucida in cœlo apparuit Crux, illius instar quâ S. Andreas supplicio erat olim affectus. Quam hostes conspicati, quippiam mali portento tali sibi præsagientes, ingenti pavore perculsi sunt. Ita Hungus victor è prælio discessit. Ex Hector: Boëtio libro 10. hist. Scotic.

L Juvat hoc loco annotare, quid de tributis, quæ occasione bellorum imponi gravia solent, D. Gregor: Magnus senserit. Cùm enim audisset incolas Siciliæ & Corsicæ duris exactionibus Præfectorum

Libro 4. epi. 33.

ctorum

ctorum exhauriri, scripsit ad Constantiam Mauritij Imperatoris Coniugem epistolam,
,, *in qua inter alia ait: Hæc sunt piissi-*
,, *mo Domino apto tempore suggerenda,*
,, *ut ab anima sua, ab Imperio, atque*
,, *filiis suis tale facinus peccatiq; pondus*
,, *amoveat. Qui scio quoniam dicturus*
,, *est, quia nobis in Italiæ expensis trans-*
,, *mittitur, quicquid de prædictis insulis*
,, *aggregatur. Sed ego suggero: ut etsi*
,, *minus expensæ in Italia tribuantur,*
,, *à suo tamen Imperio oppressorum cala-*
,, *mitates compescat. Nam idcirco fortas-*
,, *se tantæ expensæ in hac terra minus*
,, *ad utilitatem proveniunt; quia cum*
,, *peccati aliqua admixtione colliguntur.*
Præcipiant ergo Serenissimi Domini nil cum peccato colligi. Nam scio, quia etsi parum Reipub. attribuitur utilitatibus, ex
,, *eo multum Resp: adjuvatur. Quam*
,, *etsi fortasse contingat expensis minori-*
,, *bus minus adjuvari; melius tamen est*
,, *temporaliter nos non vivere, quàm vos*
,, *ad æternam vitam obstaculum aliquod*
,, *invenire. Ita sanctissimus iste & gravis-*
simus Pontifex censuit subditos non esse exactionibus nomine belli opprimendos,

tum

tum quòd justo DEI judicio minus Resp: adjuvetur pecuniâ hujusmodi exactionibus extortâ; tum quòd satius sit minus vectigalium Rempub: habere, quàm eos qui præsunt de salute animæ ob injustam subditorum vexationem periclitari. Quid ergo hic Pontifex sensisset de exactionibus per vim à militibus solitis extorqueri?

Flau. in Aureliano. M Extat epistola Aureliani Imperatoris quam ad vicarium suum de militari „ disciplina scripsit hujusmodi: Si vis „ Tribunus esse, immo si vis vivere, ma„ nus militum contine. Nemo pullum „ alienum rapiat: ovem nemo contingat: „ uvam nullus auferat: segetem nemo „ deterat: oleum, sal, lignum nemo exi„ gat: annonâ suâ contentus sit. De præda hostis non de lachrymis provincialium habeat. Stipendium in balteo non in popina habeat: in hospitiis castè se agat: qui litem fecerit, vapulet. &c. Marcus etiam Scaurus prodidit pomiferam arborem, quam in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu intactis fructibus à militibus relictam.

Front: lib: 4. strateg: c. 3.

Lamprid: in Severo Alexander quoque Severus Imperator Parthicam expeditionem tantâ disciplinâ, tantâ

tantâ reverentiâ sui egit. ut non milites, sed senatores transire dicerentur. Quacumq; legiones iter faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipsum verò ob hæc tot & tanta bona, provinciales vt DEUM suscipiebant. Theodoricus Rex Italiæ militum Præfecto in hæc verba præcipiebat: Non permittas milites esse possessoribus insolentes: annonas suas sub moderatione suscipiant. Pro securitate omnium se agnoscat electum, qui se gloriatur habe- Cassind. lib. 6. variar. Epist. 22. Lib. 7. var. Epist. 4.
„*re armatum.* Et alio loco: *Milites*
„ *tibi commissi vivant cum provincialibus*
„ *jure civili: nec insolescat animus,*
„ *qui se sentit armatum; quia clypeus*
„ *ille exercitus nostri quietem debet*
„ *præstare Romanis. Quos ideo constat*
„ *appositos, ut intus vita felicior, secura*
„ *libertate carpatur.* Et iterum: *-Ve* Lib. 5. var. Epist. 26.
„ *nientium vestrum ad nos (alloquitur milites) nullus provenire possit excessus nec possessorum segetes aut prata vastetis: sed sub omni continentia properantes, ut de custodita disciplina grata nobis esse vestra occursio possit. Quia ideo exercituales gratanter subimus expensas,*

ut

ut ab armatis custodiatur intacta civilitas. Hæc isti præcipiebant & præstabant. Nunc alia rerum facies, quod sanè dolendum est, cernitur. Milites cernas hospitibus solis metuendos, quorum lingva vana, manus rapacissimæ, quibus ut ad populandos finitimorum agros & capienda pecora aliqua vis sit, in acie ac signis collatis nulla est: lingvâ quàm manu promptiores, prædatores suorum, & ipsi præda hostium.

VII. Exemplum Heraclij Imperat. bellum cum Persis gerentis.

Ex Theophane, Cedreno, & Baronio Anno 621. & 622.

HEraclius Imperator celebrata solemnitate Paschali mox secundâ feriâ movit contra Persas: Sumens igitur venerandam Christi imaginem juravit universo exercitui se unà cum illis usque ad mortem strenuè certaturum, militesq; omnes loco filiorum habiturum.[a] Ita benevolentiâ potiùs quàm potentiâ sibi conciliavit exercitum:

Heraclius benevolentiâ devincit sibi milites.

fortem-

fortemque reddidit adversus Persas ejusmodi verbis: [b] Videte, fratres & filij, quòd inimici DEI conculcaverint regionem nostram: & urbes exterminaverint: & altaria concremârint, & mensas incruentorum sacrificiorum sangvinibus homicidiorum repleverint: & Ecclesias, quæ flagitia non admittunt, flagitiosissimis repleverint voluptatibus. Ejus oratio ad milites.

[c] His adjecit præcepta, quibus omnes commonuit sectari justitiam ac pietatem, & à peccatis penitus abstinere· Inde [d] magnum templum ingressus atratus calceos pronus procubuit, & ita precatus est. Domine JESU CHRISTE, ne nos propter peccata nostra hostibus tuis irridendos præbeas: sed intuere in „ nos ac miserere nostri, & victori- „ am de hostibus tuis concede, ne „ glorientur scelerati, & tuæ insul- „ tent hæreditati. Hunc ita animo „ demisso orantem videns Geor- „ gius Episcopus Pisidensis ita allocutus est: Hortatur omnes ad pietatem. Ejus humilitas. Oratio ejusdem ad Christum.

Nigrum Imperator, nunc indute calceũ
Rubefacies tinctum cruore Persico. Prædicitur illi victoria.

Et

Et prædictionē probavit eventus. Justâ enim consertâ pugnâ victores Romani Persicum exercitum deleverunt, animos exercitui addente Heraclio, qui audacter in primam aciem prosiliebat, ac pro suis pugnabat. Sed repetito iterum & instaurato à Persis bello] Heraclius advocato exercitu suo, verbis exhortatoriis incitabat eos dicens: c

Vincit.

Iterum hortatur milites.

Viri fratres, DEI amorem in mente sumamus, injuriam ejus requirere „ satagamus. Stemus igitur for„titer adversus inimicos, qui mul„ta dira in Christianos operati sunt. „Revereamur Romanū imperium, „quod ejusdem ipsius est Domini, „& non alterius: & stemus adver„sus hostes impiis telis armatos. „Induamus fidem, nec timeamus „interemptricem gentem: quia in„tra terram Persarum consistimus, „& ingens fuga fert periculum. „Vindicemus corruptiones virginū: „recisa commilitonum membra „nostrorum videntes corde do„leamus. Non sunt hæc nullam merce-

„ mercedem habentia; ſed vitæ per-
„ ennis præmia. Stemus vigilanter
„ & Dominus nobis cooperabi-
„ tur & perdet inimicos noſtros.
„ Cùmque Imperator his & aliis
„ quàm plurimis commonitionibus
„ populum exhortatus eſſet, reſpon-
„ dit ei unus pro omnibus: Dila- Cohortatione ejus exercitus animatur.
tâſti anguſtiam cordis noſtri, Do-
mine, os tuum in admonitione dila-
tans, acuerunt ſermones tui gladios
noſtros, & animos qui vinci ne-
„ queunt, effecerunt. Expeditos
„ nos tuis verbis exhibuiſti. Eru-
beſcimus in pugnam te aſpicientes
non procedere: & juſſiones tuas in
omnibus ſequimur. Hæc nomine
omnium dicta. Imperator autem
mox ad Perſidem interiorem acceſ-
ſit, igne comburens urbes & caſtra.
Fit interim terribile hic quoddam
miraculum. In æſtivo quippe ſol- Ros milites recreans omen victoriæ.
ſtitio æther ſudore factus eſt madi-
dus, animos Romani exercitûs re-
creans, adeò ut hinc ſpem optimam
ſumerent, ſecundum quod ſcri-
ptum eſt. Pluviam voluntariam ſe- Pſal. 67.

gregabis DEUS hæreditati tuæ, & infirmata est: tu verò perfecisti eam, Quid multa? conferuntur manus: Persæ terga vertunt: Heraclius potitur victoria. Jussit deinde exercitum suum tribus diebus divinum oraculum præstolantem castè ac purè conversari: sicque responso accepto in Albania decrevit hyemare. Dum verò abiens iter ageret, vehemens tempestas & gelu occupavit eum in via. Habebat verò secum quinquaginta mil. Captivorum: f quibus compassus corde omnium vincula solvit, indulgentiam ac libertatem omnibus tribuens; ita ut omnes cum lachrymis exorarent, ut universo Persico regno potiretur.

Captivos liberos victor dimittit.

A *Magnum Imperatori in benevolo milite præsidium. Porrò benevolentiam militum non alia ratione faciliùs conciliat Dux, quàm si periculorum & discriminum velit esse socius, & exemplo cæteris omnibus præire Qualis etiam fuit ille apud Livium qui dicebat:* Facta non dicta mea vos milites sequi volo, nec disciplinam modò, sed exemplum etiam à me petere.

Livius lib. 7.

B *Incitandi milites ad prælium amore potissimùm Ecclesiæ & patriæ defendendæ. Ita fecisse legitur Simon Machabæus, qui videns suos omnes consternatos ob metum Tryphonis, adhortans eos & animans dixit:* Vos scitis quanta ego & fratres mei fecerimus pro legibus, & pro sanctis prælia, & angustias quales vidimus. Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ, in omni tempore tribulationis. Vindicabo itaque gentem meam & sancta, natos quoque nostros & uxores, quia congregatæ sunt universæ gentes conterere nos. Et accensus est spiritus populi simul, ut audivit sermones istos.&c. *Eodem modo se animabant illi Israëlitæ, qui dicebant:* Erigamus dejectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris.

Machæ. 13.

1. Mach. 3.

1. Mach. 3.

C *Imitatus est Heraclius Iudam Machabæum, qui præliaturus cum hostibus hortabatur populũ conservare se sine peccato. Verissimè dicebat olim S. Hieronymus:* Nostris peccatis barbari fortes sunt: nostris vitiis Romanus superatur exercitus. *Salvianus quoque Massi-*

Hier ep. 5. Libro 7. de provident.

liensis Episcopus ideo sensit traditos olim Hispanos fuisse Vandalis hostibus longè infirmioribus, ut ostenderetur non vires valere, sed causam: neque illos ignavissimorum hostiū fortitudine obrutos, sed vitiorū propriorū impuritate esse superatos.

D *Judas quoque Machabæus, ut legimus lib: 2. Machab: cap: 10. & qui cum ipsò erant*, appropinquante hoste deprecabantur Dominum caput terrâ aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti, ad altaris crepidinem provolvit; ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus.

E *Accendendi milites ad confligendum fortiter, cohortatione ducum. Sic sacra historia testatur Judam Machabæum suos ad pugnandum cum Nicanore his verbis*

2. Mach. 8. *animâsse*; Illi quidem armis confidunt, simul & audaciâ: nos autem in omnipotente Domino, qui potest & venientes adversum nos, & universum mundum uno nutu delere, confidimus. Admonuit autem eos & de auxiliis DEI, quæ facta sunt erga parentes, & quòd sub Senacherib centum octoginta quinque millia perierunt. &c. quibus verbis

constan-

constantes effecti sunt, & pro lege & patria mori parati. *Et alio loco*: Accingimini, *ait*, & estote filii potentes; ut pugnetis adversus nationes has, quæ convenerunt adversus nos, disperdere nos, & sancta nostra. Quoniam melius est nos mori, quàm videre mala gentis nostræ & sanctorum. Sicut autem fuerit voluntas in cœlo, sic fiat. 1. Mach. 3.

F *Erga captivos utendum indulgentia, quæ hostium etiam animos devincit: & alioquin crudelitas in hoc genere famam partæ victoriæ lacerat & obscurat.*

VIII. Exemplum Clodovei Regis Francorum gesturi bellum cum Alarico Rege Gothorum.

Ex Hincmaro, Gregorio Turonensi, & Baronio, Anno 507.

Auspicaturus Clodoveus difficillimum prælium cum hoste potentissimo Alarico, primùm a omnium benedictionem petit à S. Remigio Episcopo, qui ei & benedictionem dedit; & victoriam in verbo Christi spopondit. b Universo deinde exercitui Rex edita sanctione

Clodoveus iturus ad bellum petit Episcopalem benedictionem.

Vetat damna inferri Ecclesiis.

ne mandavit, ne quid per hujusmodi bellum damni inferretur Ecclesiis, sacrisvè ministris, personis, rebusque ad eos spectantibus. [e]Et quoniam pars hostium per territorium Turonicum transibat, pro reverentia B. Martini dedit edictum, ut nullus de regione illa aliud quàm herbarum alimenta aquamque præsumeret. Quidam autem de exercitu invento cuiusdam pauperis fœno ait; Nonne rex herbam tantùm præsumi mandavit, & nihil aliud? & hoc, inquit, herba est. Non enim erimus transgressores præcepti ejus, si eam præsumimus. Cumque vim faciens pauperi, fœnum vi abstulisset, factum pervenit ad Regem. Quo dicto citiùs gladio perempto ait; Et [c]ubi erit spes victoriæ, si B. Martinus offenditur? satisque fuit exercitui nihil ulterius ab hac regione præsumere. Ipse verò Rex direxit nuntios ad beatam basilicam, dicens: Ite, & forsitan aliquod [d]victoriæ auspicium ab æde sancta suscipietis. Tunc datis muneribus

Greg. Tur. lib. 2. hist. Franc. c. 32.

Militem qui pauperi fœnum vi abstulerat capite plectit.

neribus, quæ loco ſancto exhiberent, ait, Si tu Domine adjutor mihi es, & gentem hanc incredulam, ſemperque æmulam tibi, meis manibus tradere decreviſti, in ingreſu baſilicæ S. Martini dignare propitius revelare: ut cognoſcam quia propitius dignaberis eſſe famulo tuo. Maturantibus autem pueris, & ad locum accedentibus juxta imperium Regis, dum ſanctam ingrederentur baſilicam, hanc antiphonam ex improviſo Primicerius qui erat incepit: Præcinxiſti me Domine virtute ad bellum: ſupplantaſti insurgentes in me ſubtus me, & inimicorum meorum dediſti mihi dorſum; & odientes me diſperdidiſti. Quod ſatellites audientes, & Domino gratias agentes, & vota beato confeſſori promitenttes, læti renunciaverunt Regi. Porro ille, cùm ad fluvium Vigennam cum exercitu adveniſſet per quem locum tranſire deberet penitus ignorabat: intumuerat enim ab inunda-

Munera mittit ad baſilicam S. Martini.

Omen victoriæ petit.

Obtinet.

Pſal. 17.

Vadum in flumine repetit monstrante cerva.

tione pluviarum. Cùmque illa nocte Dominum deprecatus fuisset, ut ei vadum, quo transire posset, dignaretur ostendere: mane facto [e] cerva miræ magnitudinis ante eos nutu DEI flumen ingreditur, illâque vadante populus quâ transire posset agnovit. Veniente autem Rege apud Pictavos, dum eminus in tentoriis commoraretur, [f] pharus ignea de basilica S. Hilarii egressa visa est ei tanquam super se advenire, scilicet ut lumine beati confessoris adjutus Hilarii liberiùs hæreticas acies, contra quas sæpe idem sacerdos pro Fide conflixerat, debellaret. [g] Contestatus est autem omni exercitui, ut nec ibi quidem aut in via aliquid spoliarent; aut res cujusquam diriperent.

Omen aliud victoriæ.

Prohibet militum spoliationes.

A *Leo Imperator in suis Tacticis decrevit, ut priusquam ineatur prælium, omnes milites sanctificentur per sacerdotes, aspersione nimirum aquæ benedictæ. Præcepit etiam Turmarchis curare, ut uno vel altero die ante prælium, vexilla à sacerdotibus benedicantur, & sanctificentur;*

centur; & postea vexilliferis cohortium tradantur. Olim etiam Angli habebant certum ritum consecrandi militem, cujus formam Ingulphus in sua historia describens ait. Anglorum erat consvetudo: quòd qui militiæ legitimè consecrandus esset, vespera precedente diem suæ consecrationis apud Episcopum, vel Sacerdotem aliquem contritus de omnibus suis peccatis confessionem faceret; & absolutus, orationibus & afflictionibus deditus, in Ecclesia pernoctaret; in crastino quoque Missam auditurus gladium super altare offerret; & post Evangelium Sacerdos benedictum gladium collo militis cum benedictione imponeret; & communicatus ad eandem Missam sacri Christi mysteriis miles legitimus permaneret. *Petrus item Blesensis gravis author scribit, tyrones enses suos de altari recipere solitos, ut se filios Ecclesiæ profiterentur.* Epist. 49. *Deniq; in Romano cæremoniali exstat benedictio ensis, & militis. Juvat etiam, ut miles vel sanctorum reliquiis, vel* AGNO *benedicto.*

benedicto profecturus ad bellum se communiat. Sanè mirificam vim Agni benedicti DEus præsenti miraculo confirmavit in quodam milite Hispano. Rem gestam memoriæ prodidit Antonius Gabutius lib. 2 de vita Pij V. Pont. cùm enim militem quendam catholicum Hispanum ab Aurantio duce in Belgio captum, arborię alligatum milites hæretici æneorum tormentorum ictibus occidere conati essent, tantùm abfuit, ut illum confoderent, ut ne creberrimis quidem ac vehementissimis ignitis globis in eum emissis vel minimùm lædere potuerint. Quo viso obstupefacti eum vestibus exuere cœperunt, rati hominem occultis quibusdam armis communitum; quæ globorum vis penetrare non posset. Sed cùm nihil in eo præsidij reperissent, præter sacrum AGNUM *è collo pendentem, hoc illi detracto primo ictu transverberatus occubuit.*

Cerei oscilli sacri virtus.

B *Hoc exemplo docetur providendum esse Christianis ducibus, ut milites suos edictis & pœnis à bonorum Ecclesiasticorum spoliatione cohibeant. Sunt enim bona ejusmodi ab omnibus bel-*

lorum oneribus libera. Quod de bonis Ecclesiasticis Regni hujus tam notum est, ut à nullo juris Polonici vel mediocriter gnaro in dubium vocari possit. Gravi itaque scelere nostri milites se obstringunt, quoties ex bonis Ecclesiasticorum stationes quas vocant, quasi jure sibi debitas exigunt, & extorquent: vel alia ratione adscriptitios Ecclesiasticorum vexant, & spoliant. Quo enim quæso jure id faciunt? Num communi? At nullum tale extat. Num privato militari? At hoc ejusmodi est, ut contenti suis stipendiis vivant. Num consvetudine nituntur? At hæc non consvetudo est, sed corruptela; quam omnes boni detestantur: & planè sublatam cupiunt. Num necessitate adducti manus alieno admovent? At si necessitate premuntur, cur eam sublevandam subsidium ex nobilium laicorum bonis non petunt? Dicent, nobiles alios immunitate talium onerum gaudere. At ea quoq; gaudent Ecclesiastici. Rursum dicent; nobiles ad militum stipendia pecuniam per mansos agrestium suorum conferre: atqui Ecclesiastici nostri contributiones quas vocant publicas pro conducen-

Fundos sacros, & agricolas violare ac diripere nefas est.

ducendo milite stipendiario, non tantùm ex bonis & prædiis, verùm ex decimis quoq; sibi debiti, contra jus & æquum, non inviti tamen in gratiam laicorum nobilium præstare solent, ita fit ut inverso rerum ordine, ut sapienter quidam annotavit, pro secularibus spiritualium ordo unà cum misellis ruricolis & colonis præclari & pij muneris patriæ defendendæ non postremas partes sustineant. Cur ergo ab illis solis milites necessitati suæ subveniri volunt? Dicent hoc fine amplos Ecclesiasticis reditus à Repub: attributos, ut milites quoque ex jisdem sustentent. At toto cælo errant: cùm Respub. ipsa ab ejusmodi onere bona Ecclesiasticorum libera esse voluerit. Quòd si necessitati soli milites obviam ire volunt, cur non precario agunt? sed vim adhibent, & licenter quod collibuit auferunt? Sanè David gravi penuria laborans, non extorsit vi panes, quibus egebat ab Achimelech sacerdote, sed precibus agebat submissè ac reverenter. Si quid, *inquit*, habes ad manum, vel quinque panes da mihi, aut quidquid inveneris. *Dicent ad hæc? stipendia sibi non numerari ad tempus. Fateor eos culpâ*

ANDREAS Lipcki in quæst. publ, qu. 7. in fine.

I. Reg. 21.

non

non vacare, qui per negligentiam stipendia militibus debita suo tempore non solvunt. nam ea ratione præbent eis occasionem in bona aliorum grassandi. Quia, ut ait Athalaricus Rex. Sub quadam excusatione peccare creditur, cui necessaria non præbentur. *Et verissimum est illud Theodorici Regis,* quòd disciplinam non potest servare jejunus exercitus, dum quod deest, semper præsumit armatus & necessitas moderamen non diligit. *At quæ ratio suadet, ut alienam in eo genere culpam Ecclesiastici potissimùm luant, qui ad militaria stipendia non postremam partem pecuniæ conferunt? Non ergo jure aliquo milites agunt, dum ex bonis Ecclesiæ quæ placent auferunt; sed veterem insolentiam militarem retinent de qua aliquando questus est Petrus Blesensis:* Hodie *inquit*, tyrones enses suos recipiunt de altari, ut profiteantur se filios Ecclesiæ. Porrò in contrarium res versa est. Nam ex quo hodie militari cingulo decorantur, statim insurgunt in Christos

Cassiod. lib. 9. variar. Epist. 13.
Cassiod. lib. 4. variar. Epist. 13.
Epist. 14.

ſtos Domini, & deſæviunt in patrimonium Crucifixi: ſpoliant & deprædantur ſubjectos Chriſti pauperes: & miſerabiliter atque immiſericorditer affligunt miſeros, ut in doloribus alienis illicitos appetitus & extraordinarias impleant voluptates. Qui contra inimicos crucis vires ſuas exerere debuerant, in potibus & ebrietatibus pugnant, vacant otio: marcent crapulâ; vitamque degenerum in immunditiis tranſigentes nomen & officium militiæ dehoneſtant. Hi laudant in pace prædas, inter arma fugas, inter vina victorias, cùm ſint in prætoriis leones, in præliis, lepores. Ordo militum nunc eſt ordinem non tenere; nam cujus os malorum verborum ſpurcitiâ polluitur; qui deteſtabilius jurat; qui minus DEUM timet; miniſtros DEI vilificat; qui Eccleſiam non veretur; iſte hodie in cœtu militum fortior & nominatior reputatur. *Hæc ille. Quæ utinam militibus noſtris objici non poſſint.*

C *Sa-*

Sapientiſsimè id dictum à Rege, Sanctis, in quorum tutela ſunt bona Ecclesiaſtica, offenſis ſpem victoriæ non reſtare. Nam quod in ſanctos peccatur in DEUM ipſum ſanctorum Dominum peccatur. Non multum de rebus DEO ſacratis miles Achan in expugnatione & direptione urbis Jericho abſtulerat, nihilominus adeò in univerſum exercitum DEUS commotus eſt, ut dixerit Joſue Imperatori; Peccavit Iſraël, tuleruntque de anathemate, & furati ſunt, nec poterit Iſràël ſtare ante hoſtes ſuos, donc onteratis eum qui hujus ſceleris reus eſt. *Ita factum. Deprehenſum Achan ſacrilegum ſic Joſue allocutus eſt*; Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum omnis Iſràël: & cuncta quæ illius erant igne conſumpta ſunt. Et averſus eſt furor Domini ab eis. *Perpendant id militares & caveant, ne ob privatas eorum rapinas & ſacrilegia exercitus, in quo militant, clade aliqua vindicante illorum facinus DEO afficiatur. Duces quoque militum animadvertant melius eſſe paucorum crimen non ſinere abire inultum quàm*

Joſue 9.

quàm impunitate cœlestem iram in universum exercitum accersere.

D *Omnia in bellis non superstitiosè captanda sunt; sed si divinitus aliquando offeruntur, non omnino negligenda.*

Lib. 7. hist. cap. 23. E *Id præmium à DEO Clodovei pietas tulit. Narrat Socrates Asparem copiarum Theodosii junioris Imperat: ducem, cùm incertus esset quà Ravennam aggredi deberet, Angelum in forma pastoris ducem itineris nactum esse, qui per stagnum Ravennæ adjacens copias ejus deduxit, quâ viâ nemo unquam iter fecerat. Sed DEUS quâ transiri non poterat transitum Aspari patefecit,* Surius in com. anni 1547. *Surius quoque meminit ea parte, quâ Carolus V. Imperator Albim vado trajecit cùm Protestantibus pugnaturus, postera die non nisi natando, & ægrè quidem id fieri potuisse: gravesq; scriptores sensisse non sine miraculo & præsenti Numinis ope Cæsarem illud latissimum flumen cum maximis copiis vado transisse.*

F *Visa ejusmodi aliquando victoriam portendunt: aliquando hostes terrore percellunt. Quo tempore Tartari Vratislaviam Silesiæ gravi obsidione cinxerant;*

erant, Ceslàus D. Dominici vitæ institutum professus, qui tum monasterio sui Ordinis Vratislaviæ præerat, metu hostium in arcem confugerat. Eò igitur jugibus precibus & lachrymis DEI misericordiam & præsentis periculi depulsionem implorante, ecce columna ignea cœlitùs apparuit; & stativa Tartarorum omneque territorium terribili fulgore collustravit, quo miraculo barbari perterrefacti obsidionem solverunt. Cromer. lib. 8. hist.

G *Facilius auxilium divinum speratur, cùm duces res Christi & Ecclesiæ ab injuriis militum tuentur: & tunc DEUS pro ducibus pugnat, quando ipsi quoque rerum divinarum defensionem suscipiunt.*

IX. Exemplum Belisarij exercitûs Justiniani Imperat. contra Vandalos in Africa Ducis.

Ex Procopio libro 1. de bello Vandalico.

JUstinianus navim prætoriam in Africam contra Vandalos vela facturam ad littus juxta ædes imperatorias deduci jussit. a Tunc Epipha-

Episcopus classi benedicit.

phanius civitatis Constantinopolitanæ præsul classi de more benedicens ac bene precatus, milites paulò ante baptizatos, nomen profitentes Christianum, sigillatim in navim introduxit. Sic itaque Belisarius cunctorum ducum, exercitûsque totius imperator solvit: & classis omnis prætoriam secuta Perinthum applicuit. Inde solventes Abydum perveniunt: ibiq; dies item quatuor maris tranquillitatem expectandam censentibus casus contigit hujuscemodi. Duo Massagetæ quendam è sociis [b] ut ebrios irridentem interfecerunt. Nâm omnium maximè vino dediti Massagetæ sunt. Belisarius igitur ambos hos in Abydi quodam promontorio palo infixit; quod factum quum alij, tum ex eorum genere viri maximè ægrè ferrent, Belisario dixerunt, [d] se non ex lege aut pœna aliqua coactos, quum Romanis subditi non sint, sed sponte in exercitu esse: Tali igitur supplicio non esse apud

Militum ebriorum facinus.

Pœna.

Cæteri turbantur.

eos

eos consvetudinē delinquentes plectere. Cum his itaq; plures consensêre,[e] qui maximè propter scelera impunita esse delinquentium peccata cupiebant. Belisarius igitur universum congregans exercitum ita adloquitur: Si nunc apud viros

Belisarii ad milites turbatos oratio.

„ belli expertes, ac nunc primùm
„ militantes verba haberem, lon-
„ gâ mihi esset opus oratione ad
„ enarrandùm quantam vim habe-
„ at ad victoriam observatio justi-
„ tiæ. Hujus disciplinæ summam,
„ tum pugnæ finem atque fortu-
„ nam, imperiti in dextris consi-
„ stere tantùm existimant. Vos
„ autem qui sæpè inimicos vicistis,
„ neque corporibus neque animis
„ vobis inferiores; sæpe etiam vi-
„ cti fuistis: non ignorare puto,
„ quod homines quidem utrinque
„ ex acie inter se dimicant; finem
„ verò tantùm quem DEUS vo-
„ luerit consequuntur. Nam &
„ corporis prosperitatem,[g] & ar-
„ morum diligentiam cæteramque
„ belli præparationem, longè in-

NOTA.

NOTA.

 feri-

„ feriora justitia, & in DEUM obser-
„ vantia, esse non dubium: quam
„ si quis sectatus fuerit, magis ei,
„ quàm è supradictis felicitas eveni-
„ ret. Prima igitur justitiæ cura in-
„ justè interfectos ulcisci. Si enim
„ justi & injusti judicium in eos exer-
„ ceri, qui prope nos sunt, prætere-
„ reatur; nullus jam metus erit:
„ vilis admodum fuerit homini ani-
„ mæ ratio. Si quis enim Barbarus
„ proximum per ebrietatem occi-
„ derit, ac veniâ propterea postu-
„ latâ se crimine solutum dixerit:
„ peccata licentiâ longè fuerint pe-
„ jora: Neque enim ulla ratione
„ fas ebrium esse; multò minus in
„ exercitu militi proximos ob id in-
„ terficiendos. Ipsa enim per se
„ temulentia, vel cæde non conse-
„ quente, pœna est digna: quantò
„ magis si ea consequatur: multo-
„ que item magis in proximum,
„ quàm alienum. Exemplum ita-
„ que facti quale sit, ac quàm de-
„ testabile ipsi conspicitis; vos ergo
„ manibus temperare ab injuriaque
absti-

NOTA.

Militi non est fas esse ebrium.

„ abſtinere opus, nec putatote me
„ conniventem injuſtum, quocun-
„ que modo toleraturum; neque
„ illum quamvis hoſtibus formi-
„ doloſum ac terribilem, qui ali-
„ oquin manibus in hoſtes puris
„ non feratur, ullo modo commi-
„ litonem putaturum; quum fru-
„ ſtra ſit fortitudo, ubi juſtitia de-
„ fuerit. Vbi Beliſarius finem di-
„ cendi fecit exercitus[h] omnis & NOTA.
„ verba imperatoris non conte-
„ mnenda conſiderans, & illorum Effectus
„ ſupplicia ſpectans timore corripi- orationis
„ tur: jamque ex illo frugi eſſe & ducis.
„ ex æquo inter ſe vivere apud ta-
„ lem ducem non injuſta paſſurum
„ cogitabant &c.

„ Ubi verò in Africam claſſis ap- Iterum
„ pulit, die ſequente, poſtquam mi- puniuntur
„ litum quidam in agros diſcurrentes milites rapaces.
„ fructus attigerunt, eos ignominiâ Beliſarij alia
„ notatos convocans Beliſarius ſic oratio.
„ eſt allocutus; [i] Vim adferri, & ex
„ alienis paſci, turpe ſemper ac
„ probroſum videtur, quòd inju-
„ ſtum in ipſo feratur: nunc autem

„ nobis etiam in eo periculum con-
„ siderandum; ut, si fas est dicere,
„ justi ratio sit periculo posthaben-
„ da. Ego enim hoc tantùm con-
„ fisus vos in hanc terram descen-
„ dere jussi: ut Afri à Romanis
„ procul existentes sint Vandalis
„ pro nobis infidi ac molesti, quam-
„ obrem nil necessariorum pro-
„ pterea nos deserat: neque excur-
„ sionibus ab inimicis lædamur.
„ Verùm nunc vestra immodestia
„ omnia nobis hæc contraria reddi-
„ dit. [k] Afros enim quodammo-
„ do Vandalis conciliâstis: ac in
„ nosipsos jam ob vestrum hoc fa-
„ ctum ad inimicitiam deduxistis.
NOTA. „ Natura enim inest adfectis inju-
„ riâ erga afficientes continuò ma-
„ levolentia. Vestram igitur secu-
„ ritatem ac omnium copiam parvo
„ admodum argento posthabetis;
„ quum vobis ex voluptariis domi-
„ nis, quæ sint opus, liceat emere:
„ erga quos minimè injustos esse
„ decet, ut nobis illorum amicitia
„ sit usui. [l] Nunc verò effecistis ut

con-

„ contra Afros æquè atque Vanda-
„ los nobis etiam sit bellum; imò
„ contra DEUM ipsum quem nul-
„ lus injustus sentiet adjutorem. Par-
„ cite igitur posthac aliena inva-
„ dere, lucrumquè sequi periculis
„ plenum: hoc enim illud est tem-
„ pus, quo maximè modestia nos
„ salvos faciet: Injuria interitu ple-
„ ctet. Hæc vobis curantibus DE-
„ US erit inprimis placatus: dein-
„ de gens Afrorum benevola, po-
„ stremò de Vandalis victoria fa-
„ cilis. Belisarius his gestis ubi exer-
citum ordine disposuit, Cartha-
ginem versus iter arripuit: milites
ut essent abstinentes, sibique ac
manibus imperarent, admonuit;
neque aliquid ab re aut contra of-
ficium facerent. Ipse verò man-
svetudinem atquè humanitatem
præ se ferendo Afros sibi concilia-
vit.[m] Ex quo reliquo tempore si-
cut in propria regione magna cum
modestia iter fecit, colonis circa nec
latitantibus, nec quicquam expa-
vescentibus; quin potiùs quæ opor-

Disciplinæ militaris fructus.

tet omnia vendentibus; simul & exercitui ministrantibus. [n] Carthagine capta sic modestos omnes dux hic suos reddidit; ut neque contumeliam aliquam, neque minas ullas, aut unius officinæ impedimentum, uti mos est eorum, intervenire videremus: sed in capta ac statum mutante civitate nulli contigit tabernas claudere, aut quicquam venalium sponte negare. &c. Humilem præterea se Belisarius benignumque adeò atque aditu obviis quibusque perfacilem exhibebat; ut infimæ sortis viro persimilis videretur, Milites item, & rusticani, & cujusque generis homines certatim hunc benevolentiâ prosequebantur [o] Nam in suos, præcipuè milites, munificentiâ cæteros anteibat: & qui bello rem fortè malè gessissent, pro acceptis vulneribus pecuniam non parvam donando, indignationem ac simul mœstitiam sæpius permulcebat: ei verò, qui in acie egregiè se habuisset, varia dono dabat in præmium

Exemplar modestiæ militum.

Virtutes imperatoriæ Belisarij.

Munificentia in milites.

orna-

ornamenta. Et qui præterea aut
arcus, aut rei alterius bellicæ jactu-
ram præliando fecisset, confestim
alia & potiora per Belisarium para-
bantur. P Erga agricultores agre- Indulgentia in agricolas.
stesque homines tanta hic indulgen-
tia ac providentia utebatur; ut Be-
lisario ductante exercitum nullam
hi vim paterentur: sed ex insperа-
tò potiùs opulenti ac divites red-
debantur: ut qui crebrò ad se ad-
ventantibus copiis majori omnia in
victum pretio venditarent. Sege-
tes insuper dum in agris maturesce-
rent diligentiùs tuebatur; ne forte
equorum greges has devastarent:
frugesque cæteras invitis dominis
suos attingere prohibebat. q Erat Continentia & pudor.
item vir continentior; ut qui præter
denuptam sibi uxorem noverit nul-
lam. Nam ex Vandalis Gottisq;
tanta multitudine & formâ egregiâ
fœminas quum bello cepisset, earum
nullam vel in suum conspectum ve-
nire, vel alloqui quoquam pacto
permisit. Ad extera ejus hujus-
modi ornamenta perspicax quidem

& vividum accedebat ingenium; quippe qui vel dubiis ipsis in rebus, ad ea quæ potiora forent exco- gitanda, mirum de se in modum & opportunè valeret: ipsoque belli discrimine animi præstaret magnitudine: è tutoque & confideratiùs ad res gerendas audentior esset. Festinare præterea cunctarique in ipsis adversus hostem conatibus ut res deposcebat: in rebus trepidis bene sperare, nec terrore aliquo capi, non prosperis insolens esse, nec vitam in delitiis agere: nec quisquam unquam hominum fuit, qui temulentum hunc viderit. Et quàm quidem diu Romanorum exercitui tam in Africa, quàm in Italia præfuit, perpetuò victor erat; & obvia quævis occupabat.

Industria in agendo.

Animi magnitudo.

Celeritas.

Sobrietas.

Felicitas.

A *Sacerdotalis benedictio & precatio exercitui impertienda.*

B *En quid mali pariat ebrietas, malum cùm ab omni hominum cœtu, tùm à castris potissimùm removendum; in quibus assidua opus est vigilantia,*

quam

quam ebrietas alto somno consopire solet. Divinus ille Plato Carthaginensium legem probabat, quâ vinum gustari in castris vetabatur. Quàm turpe spectaculum militem videre ebrium? quàm tristis, *ait D. Ambrosius*, Christianorum oculis, & miserabilis species? Cernas juvenes terribiles visu hostibus de convivio portari foras, &, inde ad convivium reportari. Ibi unusquisque pugnas enarrat suas: ibi fortia facta prædicat: narrat trophæa. Viri præliatores stare non possunt: egressu vacillant. Rident servuli dominorum opprobria: manibus suis portant, militem bellatorem imponunt equo. Alij referuntur in scutis, fit pompa ludibrij. Quos manè insignes armis spectaveras vultu minaces; eosdem vesperi cernas, etiam à parvulis rideri, sine ferro vulneratos, sine pugnâ interfectos, sine hoste turbatos, sine senectute tremulos, in ipso juventutis flore arentes. *Hæc divinè Ambros. Præclarè etiam Seneca:* Eruit

2. de legibus.

Lib. de Elia. cap. 13. oratio.

Lib. 12. Epist. 84.

Eruit omne vitium ebrietas: & incendit: & detegit, obstantem malis conatibus verecundiam removet. Crescit insolenti superbia, crudelitas sæuo, malignitas livido. Cogita quas ediderit publica ebrietas clades. Hæc acerrimas gentes bellicosasque hostibus tradidit: hæc multorum annorum pertinaci bello defensa mœnia patefecit: hæc invictas acies mero domuit. *Ita ille. Notum est quomodo Holofernes non seipsum modò sed & tantas equitum peditumque copias vino perdidit, Ipsi nostrâ memoriâ non dissimilia audivimus. Superioribus annis captos è milite Christiano non paucos dicitur Imperatori suo Sinanus Bassa per ludibrium, & ebrietatis exprobrationem, Constantinopoli cum poculis, aleis, & chartis obtulisse.*

Lib. 2. c. 7. c *Præclarum exemplum disciplinæ militaris, quam Val: Maximus* præcipuum decus, & stabilimentum Romani imperij *vocare non dubitavit*: in ejusque sinu & tutela serenum tranquillumque beatæ pacis statum

acqui-

acquiescere dixit. *Idem censuit* as-
pero & abscisso castigationis genere
militarẽ disciplinam egere; quia vi-
res armis constant, quæ ubi à recto
tenore desciverunt oppressura sunt
nisi opprimantur. *Clearchus quoq; La-
cedæmoniorum dux hoc egregio dicto di-
sciplinam militiæ continebat, identidem
exercitûs sui auribus inculcando:* A mi-
litibus Imperatorem potiùs, quàm
hostem metui debere. *Valer. ibid.*

D *Milites voluntarij plerumque dis-
solutiores & licentiosiores esse solent.*

E *Milites sceleribus obnoxij aliorum
delinquentium peccata cupiunt esse im-
punita. Nam probi & innocentes sce-
lera vindicari libenter ferunt.*

F *Magnam habet vim ad victoriam
observatio justitiæ.*

G *Nota armorum diligentiam in-
feriorem esse justitia, & in DEUM
observantia.*

H *Fructus militaris disciplinæ, me-
tus Imperatoris, & vita frugi ac ab
injuria cessatio.* Indulgentia qui-
dem, *ait Cæsar lib: 3. Belli civilis*, &
largitio speciosum reddunt præsen-
tem

tem exercitûs amorem; paulatim tamen & occultè militarem disciplinam severitatemque [minuunt: & delicta militum nullâ veniâ prosequi usu salubre, & misericordia melius, semper apparuit *auctore Tacito lib. 13. Annal.*

I *Præclara sententia egregij ducis:* Vim adferri, & ex alienis pasci, turpe est & probrosum. *David egregius bellator cum sua cohorte militum 600. non attigit quicquam ex bonis Nabal; quin potiùs sic eum per suos pacificè salutavit.* Sit fratribus me-
I. Reg. 25. is & tibi pax, & domui tuæ pax: omnibus quæcunque habes sit pax. Nunquam pastoribus tuis molesti fuimus, nec aliquando defuit quicquam eis de grege omni tempore quo fuerunt nobiscum. &c.

K *Solent provinciales, in quorum terra bellum geritur, inimicum animum induere erga milites; à quibus per summam injuriam vexantur & spoliantur. E contrario verò modestis & manum ab injuria cohibentibus militibus non favent solùm contra hostes; sed & com-*

mea-

meatum necessarium facili pretio, imò gratis interdum subministrant.

L *Qui provinciales opprimunt rapinis, & violentis exactionibus; & hostes eos experiuntur: & contra DEUM pugnant.*

M *Fructus pacati & modesti exercitus erga provinciales.*

N *Rarum disciplinæ militaris exemplum, victorum tanta modestia. Siquidem Seneca in Troad: ait;*

Regi frænis nequit.
Et ira, & ardens hostis, & victoria.
Gladiusq; felix, cujus infecti semel
Vecors libido est.

At Belisarius modestè secundam fortunam victor tulit, quæ in malo ingenio avaritiam, cæteraque occulta mala patefacit.

O *En quibus artibus militum amor à duce concilietur.*

P *Notent hoc nostri milites, quorum est effrenata erga agricolas insolentia.*

Q *Imitanda cunctis ducibus pudicitia.*

X. Ex-

X. Exemplum Narſetis copiarum Juſtiniani Imperatoris contra Totilam Gottorum Regem Ducis.

Ex Evagrio lib. 4. hiſt. c. 23. & Procopio lib. 3. de bello Gottico.

Narſeti pugnaturo cum Gottis B. Virgo apparet.

COmmemoratum eſt ab his, qui unà cum Narſete fuerunt; dum precibus & aliis pietatis officiis Divinum Numen placaret: debitumque ei cultum tribueret: [a] Sanctam Virginem Deiparam ei apparuiſſe; planèque tempus præſcripſiſſe, quo bellum cum hoſtibus gereret: atque ut non priùs ad prælium committendum ſe accingeret, quàm cælitùs ſignum acciperet. Factumque eſt DEI operâ quod & ipſe Narſes ingenuè profeſſus eſt) ut bellicoſiſſimus vir Totilas unà cum potentiſſimo exercitu innumeris clarus victoriis, ac viribus pollens, à ſemiviro Narſete: (eunuchus enim erat) cuncta nitente MARIÆ Virginis ope vincere-

Ejus ope debellatum eſt.

ceretur. Narses itaque, ait Procop. ex re bene gesta lætior factus, b id omne DEO acceptum (ut erat in vero) indesinenter retulit. Conversus deinde ad ea quæ proxima erant administrandum, c Longobardorum inprimis nefanda facinora se in expeditionem sequentium vindicare primùm & expiare curavit. d Illi namque ad cæteram vitæ factorumque impietatem & scelus, vel ædificia ipsa in quæ fortè diverterant, injussi cremabant; stuprumque fœminis & vim inferebant sacras in ædes refugientibus. Unde magnâ pecuniâ hos primùm donatos ad proprios penates redire jussit, Valeriano, Damianoque cum suis copiis ducibus traditis, qui eos tam diu deducerent, quoad in Romanorum confinia pervenissent, & illis injunctum, ut sine aliorum injuria pertransirent.

Narses gratus in Deum.

Dimittit ab exercitu milites sacrilegos & facinorosos.

A *In bellis potissimùm Beatissimæ Virginis Mariæ auxilium implorandum, exemplo Narsetis non magis religioso quàm felici.*

B *Post victoriam gratiæ DEO indesinenter agendæ.*

C *Non sunt in castris tolerandi milites impij & sacrilegi; sed exauthorandi sunt & dimittendi; tametsi eorum opera duci fuerit utilis. Idem Narses pugnaturus cum Bucellino, sive Bultino duce Francorum, inventum unum Herulorum virum nobilem, qui servum occidisset, pari pœna plecti statim jussit, non magni faciens, etsi in illa temporis & rerum necessitate ingens Herulorum multitudo sese ab ejus exercitu separaturam mortem gentilis sui ægre ferens minitaretur. Refert id Agathius lib. 2. hist.*

D *Non debet pati bonus Imperator, ut à militibus ædificia, ad quæ divertunt passim, crementur.*

XI. Exemplum Belisarij cum Persia præliaturi.

Ex Procopio lib. 1. de bello Persico.

BElisarius antequamcum Mirrhane Persici exercitûs duce confligeret, ejusmodi ad eum literas dedit a Primùm quidem bo-
„ num

„ num esse pacem apud omnes
„ homines in confesso est, quibus
„ paululum rationis existit, si quis
„ autem ipsam turbare sit inventus
„ malorum causa sibi ac proximis
„ fuerit. Dux optimus ille profe-
„ ctò putandus, qui ex bello pa-
„ cem disponere sit aptus; tu ve-
„ rò rebus in quiete constitutis, ac
„ utroque rege concordiam exo-
„ ptante, bellum absque ulla causa
„ omnino inferre decrevisti. Ade-
„ runt & legati nostri propediem;
„ qui si qua inter nos dissidens
„ facile conciliabunt, nisi fortè ex
„ hac interim tua expeditione gra-
„ ve aliquid oriatur, quod spem
„ pacis nobis eripiat. Sed age istum
„ celeriter domum reducito exer-
„ citum; ne maximis impedimen-
„ to sis bonis: neu tuis ut par est
„ gravium eventorum causa feraris.
„ Has ubi Mirrhanes literas legit
„ sic respondit; Tuis literis permo-
„ tus profectò obtemperâssem nisi
„ Romanorum epistola fuisset: [b] Superbum responsum Persæ.
„ quibus promittere promptum est

„ missis autem quanquam juramen-
„ to firmatis minimè stare. Nos
„ igitur vestræ occurrentes fallaciæ
„ ad arma cogimur venire. Vos
„ ergo chari Romani nil in futu-
„ rum aliud excogitate, quàm vo-
„ bis perpetuò cum Persis bellan-
„ dum. In hoc enim nos & con-
„ senescere & mori simul oportet;
„ donec re, non tantùm verbis in
„ nos æqui fueritis. Rursus autem
„ hi qui cum Belisario erant, sic
„ rescripsêre; Non in omnes, o-
„ ptime Mirrhanes, jactantia uti o-
„ portet: neque proximos probris
„ nullo modo ad rem pertinenti-
„ bus semper incessere; præsertim
„ cùm Rufinum de concordia lega-
„ tum jam jam adfuturum asseve-
„ remus: tuque brevi videbis. Vo-
„ bis nihilominus, si hostilia tan-
„ dem cupitis, occurremus [c] au-
„ tore DEO, quem nobis in peri-
„ culo propitium futurum, ac Ro-
„ manorum quieti faventem; ja-
„ ctantiæ denique Persarum adver-
„ sum speramus. Et quando no-
bis

„ bis ad pacem provocantibus re-
„ stitistis, acie decernere parati su-
„ mus, jusjurandum ac conscripta
„ fœdera violata in summis signis
„ ad prælium suspendentes. Mir-
„ rhanes verò rursus sic respondit.
„ Neque nos absque diis [e] nostris
„ in bellum descendimus, quin du-
„ cibus ipsis comitati contra vos
„ venimus, quos spero cras in ur-
„ bem Daram Persas introductu-
ros, ubi & balneum, & [f] prandi-
um fac mihi intra mœnia pares.
His igitur lectis, qui cum Belisario
erant, ad pugnam se accingebant.
Initoque certamine DEI virtus ho-
stes opprimens manifestò est co-
gnita; dum vi ventorum Persarum
spicula cæteraquè missilia in Ro-
manos intorta præpedirentur, & in-
efficacia penitus redderentur; con-
tra verò validiore impetu Roma-
norum jacula vibrarentur; sicque
victi, demum & fugati sunt Persæ,
Romanis incruentâ victoriâ poti-
tis.

Confidentia barbara

A DEO punita.

A *Offerendà primùm est hostibus pax quod fecit Belisarius ex divinæ utique* Deut. 20. *scripturæ præscripto dicentis:* Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primùm pacem. &c.

B *Barbaricus mos superbè & contumeliosè cum hostibus agere.*

C *In hoc semper laborandum est Christianis ducibus, ut spem omnem in DEO reponant; eam denique veluti primarium vexillum ob oculos hostium ponant.*

D *Bona spe dimicatur contra fœderum violatores.*

E *Ecce & barbari diis suis auxiliatoribus invocatis pugnare soliti.*

F *Superbum imperium, quod divina virtus irritum tandem fecit.*

XII. Exemplum Catacali Præfecti Michaëlis Imperatoris Constantinopolitani.

Ex Joanne Curopalate.

SAraceni obsidebant maximo exercitu Messanam; quam cum præsidio Catacalus cognomi-

mine Combustus tenebant. Cumque portas clausisset triduo; neque quemquam vallum transilire permiteret; sed timiditatem præ se ferret; negligentes Saraceni sine metu dissipabantur: [a] & dies noctesque compotationibus, & tibiis ac cymbalis indulgebant, quasi videlicet urbs postridie capienda esset: quarta autem die quâ consvevimus mediam Pentecosten celebrare, Combustus animaduersa negligentia & socordia Saracenorum, & ut illi sine ulla cura ac solicitudine degunt nihil curantes eorum quæ intra muros fierent: suo exercitu confirmato, quum jussisset sacrificium incruentum perfici, [b] simulque cùm omnibus particeps fuisset divini Sacramenti circiter prandii horam: apertis urbis portis maximo impetu in adversarios erumpit ebrios & crapulâ onustos: ipse primùm cum suis ad tabernaculum Apolaphar Insulæ Principis adequitans; & ille quidem statim interficitur mollis & facilis captu

Stratagema Catacali.

Sacramentum corporis & sanguinis Domini exercitus accepit.

præ ebrietate: ejusque tabernaculum perrumpitur. Cadebant etiam alij Saraceni acervatim præ ebrietate labentes, & inopinato impetu nihil prorsus virtutis memores. Fit igitur strages totius exercitûs, quum Saraceni se mutuò obterentes occiderent, ita ut cadaveribus complerentur planities, & proximæ convalles, & flumina, captaque sunt omnia castra, auro & argento & margaritis pretiosissque lapillis referta: quos, ut fertur, milites divisêre.

A *Perniciosa res castris ebrietas, & voluptas. Præclarè Tacitus ait* degenerare à robore & virtute militem assvetudine voluptatum: & si quid ardoris ac ferociæ habuit, popinis & commessationibus deteri. *Itaque P. Cornelius Scipio Africanus eodem temporis momento, quo castra intravit edixit; ut omnia ex his quæ voluptatis causâ comparata essent, auferentur & summoverentur. Metellus quoque Consul in Africa Jugurthino bello cum nimia indulgentia corruptum exerci-*

Lib. 2. hist.

tum accepisset, omnibus nervis restituere militarem continentiam nisus est. Quid ergo, *ait Valer. Max:* restituta continentia profecit? Crebras victorias, & multa trophæa peperit. Lib. 2. cap. 7.

B *Salutaris mos pugnaturos milites Sacrosancto Christi corporis viatico communire.*

XIII. Exemplum S. Ludovici Galliarum Regis Damiatam ex manu Saracenorum recuperantis.

Ex F. Henrico Sedulio Ord. FF. Minorum in ejus vita.

CUm Rex Ludovicus videret in portu Damiatæ magna esse Turcarum præsidia, communicato cum proceribus consilio jussit ut die altero summo mane exirent in terram; eamque eo loco occuparent, ubi inter ipsos & urbem fluvius interesset. Eo ergo die omnibus in triremes & alias naves sese recipientibus, Rex cum Legato Ponti-

Rex Ludovicus Crucem præfert exercitui.

Legatus Pontificis in bello.

ficis sacrosanctam gestans crucem nudam & apertam, in cymba vehebatur, juxta eum præcedente in alia cymba B. Dionysii vexillo, fratribus quoque illius, & aliis nobilibus, & sagittariis comitantibus: atque ita in terram egressi sunt multis in hostes contortis telis, qui eos arcere magna vi nitebantur.

Saracenos vincit Crucis virtute.

In ea concertatione pene nulli ex Christianis vulnerati sunt; permulti autem Saraceni; & eorum equi interfecti; & in iis tres proceres. Eodem die profligatis Saracenorum triremibus Christianorum triremes fluvij ostia occupârunt. Hisce tam prosperis initiis feliciores etiam successus Dominus adjecit. Perterritis enim, qui intra urbem erant Saracenis, virtute divinâ omnes in fugam versi ex urbe excesserunt instructis priùs ignibus, quibus urbs conflagraret. Multi itaque ex castris Regis per pontem navalem, quem satis integrum reliquerant Saraceni, in oppidum ingrediuntur. Rex quoq; certior factus nonnul-

los

los è suis intromittit, fixis tentoriis suis ad pontem, ut si ita res posceret, suis suppetias ferret. Multus ibi commeatus repertus est; ita ut multi affirmarent eam civitatem vi capi minimè potuisse. Prospexerant enim sibi in longum tempus Saraceni; ita ut divino potiùs miraculo ea victoria tribuenda sit. Deinde verò eâ civitate à mortuorum cadaveribus repurgatâ, igneque extincto, Legatus Pontificis cum Patriarcha Jerosolymitano, cum Archiepiscopis, Episcopis, & magnâ parte eorum, qui convenerant; itemque Ludovicus Rex cum permultis aliis, [b] nudis pedibus, præsente Rege Cypri cum non paucis nobilibus in urbem ingressi sunt. Cùmque legatus ædem quandam profanatam reconciliâsset, & gratias egissent DEO, in honorem sanctissimæ Matris DEI, ab eodem Legato sacrificium oblatum est.

Gratias humiles agit DEO.

[a] *Non puduit S. hunc Regem vexilliferi munere in exercitu fungi, &*

Cru-

Crucis Dominicæ salutare signum cunctis præferre. Aderat porrò tunc Legatus Summi Pontificis, Quid ni enim in exercitu Catholico Pastoris omnium Christianorum legatus adfuisset? Moyses cum Madianitis bellum gesturus duodecim millia expedivit militum cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, ut sacra tradit historia, vasa quoque sancta tradidit ei. Quæ vasa erant Arca cum tabulis legis, Cherubim & propitiatorio. Hæc enim secum deferebant Judæi euntes ad bellum; ut scilicet ita quasi DEUM propitiatorio insidentem secum deveherent, qui castra hostium suâ præsentiâ dissiparet. Phinees quoque sacerdos ad hoc bellum est profectus ut sacris præesset.

Num. 31.

B *Humilis gratiarum actio obtentâ victoriâ.*

XIV. Exemplum Joannis Corvini & B. Joannis Capistrani, contra Turcas in Ungaria pugnantium.

Ex

Ex Antonio Bonfinio de rebus Ungar. Decad. 3. lib. 8.

CApta Constantinopoli à Turcis Joannes Corvinus, qui ad protegendas inferioris Ungariæ oras regia autoritate constitutus erat, neque animo excidit; neque consilio defuit. Inprimis Capistranum ad hanc obsidionem sibi collegam asciscit. [a] ut alter humanis, divinis alter viribus niteretur: consulit quid potissimùm videatur agendum. [b] Ille bono animo esse jubet, quando non mediocrem cruce signatorum exercitum è Germania se conflâsse fatetur; quamvis hæc gens Ungarico ab antiquo sit infesta bello: in communi tamen causa & necessitate minimè defuturam arbitratur, quin & totam se Ungariam post Constantinopolitanam captivitatem in Turcas concitâsse referebat. Interim Corvinum cætera, quæ ex usu belli sunt, curare jubet: hæc se in tempore auxilia daturum pollicetur: demùm ad hanc capessendæ immortalita-

B. Capistranus socius in bello Corvini.

Abducit milites cruce signatos.

talitatis occasionem incendit. Is veteres nos omnes, ac alios spectatæ virtutis milites cogit; classem mirâ alacritate in Danubium parat: cùm Turcam quoque multa in Ponto navigia parâsse didicerat. Calixtus Pontifex imminentis periculi non ignarus, Joannem S. Angeli Cardinalem, virum sapientia & magnanimitate præstantem in Germaniam Pannoniamq́ue miserat: ut septentrionalis plagæ gentes, quantum in se foret, in dirum hostem concitaret. Interim rumor affertur Machumetem centum & quinquaginta millia hominum ad obsidendam Albam ducere: in summa rerum omnium trepidatione versatur Ungaria. Corvinus & Capistranus, cum forti animo suo uterque exercitu ad protegendam Albam properârunt; classem commeatibus militibusq́ue oneratam deducunt. Cardinalis Budæ substitit, ut apud Regem cætera curaret. Itaque Capistranus cum suis bellatoribus, ut alter Josue procedebat

B. Capistranus præcedit exercitum cum cruce.

debat cum baculo, in cujus ſummitate erat ſignum Tau, quo eos animoſiores audacioresque reddebat. De quo illud memorabile fertur: Cùm celebraret Miſſam ante Belgradum, ſagitta cœlo delapſa in medio aræ ante oculos ſervi Altiſsimi apparuit his aureis verbis inſignita: ESTO CONSTANS JOANNES. Ita ille animatus ſuos ad confligendum cum hoſte adhortabatur ſupplex Servatoris crucem amplexus, divinamque opem præſentem affuturam promittens. Illi appetere magis quàm formidare glorioſam mortem viſi, ad pugnam promptiſſimi Turcis occurrunt. Unum eis oberat quòd animo potiùs quàm corpore armati eſſent, gladiis tantùm & lanceis inſtructi, pauci ſe galea & thorace protexerant. Victoriam tamen memorabilem de hoſte inſtructiſſimo & potentiſſimo reportârunt, divina magis quàm humana ope freti. Ferunt Mahumetem Turcarum Imperatorem nunquam poſtea cladis in eo bello acceptæ meminiſſe, quin men-

Promittitur ei cælitus victoria.

Hortatur milites ad pugnam.

Victoriam obtinet.

mentum barbamque demulcens quassansque caput ei diei maledixerit, quâ pugnam ad Albam conseruit.

A *Præclara societas in bello virium humanarum divinarumque.*

B *Ecce infirma mundi eligit DEUS, Capistranum hominem religiosum, à seculi curis alienum, militiæ Christianæ ductorem esse vult, cum indubia spe victoriæ. Nova bella eligit Dominus. Felicissimè succedunt pugnæ, quæ non solis humanis consiliis geruntur.*

Memorat porrò Bonfinius ibidem in hoc prælio trecentos è Polonis fuisse, qui religionis ardentissimæ gratiâ sumptâ sanctæ Crucis tesserâ stipendia faciebant.

Idem Bonfinius hæc addit: Cùm duo duces, alter oratione, manu alter, strenuè dimicârint; idcirco factum ut in eo prælio divinæ potiùs quàm humanæ vires, quod Turcæ non inficiabantur, enituerint.

XV.

XV. Exemplum Christianorum Antiochiæ à Turcis & Saracenis obsessorum.

Ex Joanne Nauclero volumine 2. Generatione 37.

DUm Christiani Antiochiæ gravissima Turcarum & Saracenorum premerentur obsidione, fameque & rerum omnium penuria laborarent, respexit tandem eos Dominus; consolationemque misit: Apparuit enim cuidam clerico B. Andreas, cui plurimùm erat devotus, commonens, quatenus Principibus nuntiaret, ut lanceam, qua Domini nostri latus erat perforatum, in Ecclesia B. Petri repositam perquirerent, eique locum certis ostendebat indiciis. Quod cùm fecissent, & ipsi ad ejus suggestionem in eo loco effossa aliquantulùm terra lanceam, sicut clerico illi ostensum fuerat, invenerunt. Hoc audiens populus, tanquam de immissa ei cœlitùs consolatione, cœperunt à suis anxietatibus relevari, iterumque

B. Andreas ostendit defossam humi lanceam Christi.

Christiani bonam spem concipiunt.

q; voto se & juramentis obligârunt, quòd ab invicem non discederent quousque authore Domino urbem suæ restituerent libertati. Igitur
Jejunant. a præmisso jejunio & indicta die pugnæ, cùm 26. diebus afflictione mirabili plurimùm laborâssent; præcedenti nocte dum arma equosque præparant, somno locus non datur. Mane facto, circa crepuscu-
Confitentur & communicant. lum b sacerdotes & ministri Domini per Ecclesias diuina celebrantes, populum antequam ad prælium egrederetur, de peccatis suis priùs humiliter confessum, corpore & sangvine Domini muniêrunt: c
Divinitus eis vires accedunt. quo facto tanta eis divinitùs infusa est gratia; ut qui pridie lumina vix attollere poterant, nunc prodeuntes victoriam sibi promittere ausi
Benedicuntur ab Episcopis. sint. Episcopi verò & sacerdotes sacris induti populum benedicebant. Itaque summo diluculo jv. Cal: Iulij duodecim acies instruxerunt, quarum ultimam, quæ erat cæteris amplior, tenebat illustris Princeps Boëmundus. Accidit autem,

tem, ut egressis ros quidam suavissimus, modicus tamen, sed gratissimus descenderit, quasi in eo benedictionem & gratiam suam videretur infudisse Dominus. Mirabile dictu, quicunque eo imbre conspersus est, tantum concepit animum; ut nihil laboris, nihil molestiæ in tota illa expeditione videretur. Idem in equis fertur apparuisse. Interim hostes accepto nostrorũ ab urbe egressu acies instruunt. Ventum est ad pugnam: primæ tres acies nostrorum viriliter in hostes irruunt: sequentes aliæ non minùs præcedente lancea Domini cum sacerdotibus. Pugnatum est illo die acerrimè; tandem hostes dissolutis cuneis vertebantur in fugam & cædem in hostibus factam omnes scriptores in centum millia referunt. Consummato itaque prælio nostri ad castra hostium redeunt, ubi tantam reperiunt rerum opulentiam, tantas Orientalium divitiarum copias; ut jam auri, argenti, gemmarum, neque numerus esset, neque

Rore delapso recreantur.

Sacerdotes cum lancea Domini præcedunt exercitum.

Victoria consecuta memorabilis.

mensura; equorum etiam & armentorum, annonæ quoque & victualium reperta est tanta abundantia; ut jam nescirent quid eligerent. Hac potiti sunt victoria Anno Domini 1098. 28. Junij.

A *Jejunio quoq; fuit armatus exercitus Judæ Machabæi. Dixerat enim ei miles adventantibus Syris;*
1.Mach.3. Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam & tam fortem, & nos fatigati sumus jejunio hodie? Quibus Judas ait; Non in multitudine exercitûs victoria belli, sed de cœlo fortitudo est. *Eodem Duce cum Antiocho pugnaturo universus exercitus cum fle-*
2.Mach.13. *tu & jejuniis per triduum continuum divinam misericordiam imploravit.*

B *Confessionis & Sacrosanctæ Eucharistiæ Sacramenta usurpanda ante conflictum.*

C *Robur divinitus additum militibus Sacrosanctâ Eucharistiâ refectis.* Parasti, *dicebat David*, in conspectu meo mensam adversus eos, qui

qui tribulant me; & miſericordia tua ſubſequetur me. Pſal. 22.

D *Præſagium futuræ victoriæ, & ſignum præſentis auxilij divini, ros de cœlo militibus ſuperfuſus.*

E *Jejuni & debiles ſaturorum & fortium caſtris potiti ſunt.*

XVI. Exemplum Ladislai Jagellonis Poloniæ Regis cum Crucigeris pugnaturi.

Ex Cromero lib. 6. & Herbuto lib. 13. cap. 5.

PRoficiſcens Ladislaüs Rex ad bellum Pruſſicum, quacunque iter faciebat, [a] profuſa in egenos largitione utebatur. Quum autem *Slupia* oppidum ſub Lyſſecenſi monaſterio ſitum perveniſſet: biduo ibi commoratus, diluculo [b] ad ædem ſacram in excelſo monte poſitam, & ligno Crucis Chriſti celebrem, pedes aſcendebat: quum totum diem precationi flexis genibus in templo vacâſſet. Quum primùm verò cum exercitu hoſtium fines attigit; expandit

Iagello præparat ſe ad bellum eleemoſynis. Pedibus aſcendit ædem ſacram ſanctæ Crucis,

Genu flexus ibi totam diem orat.

acies in longè patenti planitie, acceptumque manu sua vexillum „maximum suspirans & lachrymabundus ita fatur; c DEUS Optime Maxime, non modò factorum aut dictorum, sed & cogitationum omnium cognitor: „tu mihi testis es locupletissimus „me invitum cum Christianis qualibus qualibus, Christianis tamen ad hoc bellum descendere maximis & intolerabilibus „Crucigerorum injuriis provocatum, & officio meo adductum, ut „populos abs te curæ & fidei meæ „concreditos, de rapacibus & cruentis eorum manibus & infandis „contumeliis vindicem. Tu nosti „consilia pacis me nunquam defugisse: & vel iniqua pace bellum „justum redimere cupivisse: sed „quando apud homines suæ cupiditati insatiabili, & irreligiosæ „superbiæ modum nullum statuentes, mansvetudine & patientiâ „nil proficio, tuæ justitiæ fiduciâ, „justa piaque arma sumpsi; tuisque

Invitus ad certamen cum Christianis descendit.

„que auſpiciis vexillum hoc nunc „explico. Tu quæſo juſtiori cau„ſæ faveto: & ſangvinem Chriſti„anorum hominum, qui immani„ter à Crucigeris trucidati ſunt; „quoſque hoc bellum utrinque „abſumet, ab illis qui cauſam de„derunt, expetito. Hæc Rex „collachrymante omni exercitu. Idem fecêre deinde Vitoudus & Maſovii Duces, atque Proceres Poloni & Lithvani: Poloni verò abſterſis lachrymis Carmen [d] patrium, ſive Pæana, Virgini Matri DEI dicatum, Bogárodzicá, quod D. Adalbertus Archiepiſcopus & Martyr Polonis tradidit, cecinêre. Mox ad Luterbergam caſtra mota; quo in loco deteſtanda atque horrenda res accidit. Nam duò Lithvani ſanctiſſimum CHRISTI JESU corpus, quod in templo de more apud Chriſtianos aſſervatur, profanè in terram de argenteo ferculo abjecerant: [e] qua re commotus Rex auctores ſceleris perquiri juſſit: qui juſſu

Exercitus ejus Bogárodzicá canit.

Sacrilegos milites punit.

jussu Vitoudi ipsi sibi furcam excitârunt, & suis uterque manibus, barbaro quidem, sed patrio more sese suspenderunt: objurgantes se mutuò, ne sua cunctatione iram Principis in se accenderent, quasi is atrocius etiam aliquid in eos posset statuere. [f] Nec ferè tale quippiam postea designatum est territis cunctis duorum supplicio. Rex autem quum non facta re divina præter morem castra movisset propter noctem præcedentem tempestatibus inquietam, & ventos flantes, qui Crucigerorum etiam tentoria disjecerant; apud Grunevaldum pagum erecto tentorio [g] rei divinæ vacavit. Interim verò ei nuntiatur ab exploratoribus alio super aliũ accurentibus hostes adesse: ad extremum veniens & ipse Vitoudus nuntiat hostes in conspectu esse: ni maturetur in imperatos impetum daturos: nec tamen avelli Rex ab altaribus, donec sacra peragerentur, potuit. Postea à Zindramo & Vitoudo acies instructæ: lævum cornu Poloni, dextrum

Missam reverenter audit.

Nec ab ea se avelli instantibus hostibus patitur.

dextrum Lithvani tenuêre: quinquaginta fuêre ſigna Polonica, Lithvanica quadraginta. Jamque Rex peractis ſacris armatus in aciem prodibat; quum ex hoſtili acie duo caduceatores progreſſi, quòd mandata ad Regem à Magiſtro ſe ferre ſignificabant, intacti ad Regem deducti ſunt. [h] Hortabantur autem Regem ij Magiſtri nomine, ne tam cunctanter & meticulosè pugnam iniret: & quò incunctantiùs id faceret, duos gladios ſtrictos Regi & Vidoudo obtulêre, ut vel ijs adverſus Crucigeros uteretur. Rex placidè & modeſtè caduceatoribus reſpondit. Quamvis armorum ſatis habeat in exercitu, accipere ſe tamen in DEI nomine gladios, ab hoſte contumeliæ cauſâ miſſos: atque ita accipere, ut omen victoriæ, quam ſibi armorum traditio portendebat. Accepti gladij in ærario Regio in hanc uſque diem aſſervantur. Mox Ladislaùs paucis pro tempore milites cohortatus canere ſigna juſſit; ſimulque exercitus

Gladios ſuperbè ab hoſte oblatos accipit.

Modeſtè reſpondet.

Milites cohortatur.

Bogáro-dzicá canitur.

omnis [i] patrium Pæana cecinit, ac demùm divino beneficio victor evasit. Fertur autem à multis ex utroque exercitu per omne tempus prælij conspectus esse in áere venerandus pontificali habitu vir dimicantes nostros confirmans, hostibus verò terrorem incutiens: [k] atque is D. Stanislàus Episcopus Cracoviensis fuisse creditur. Et affuit sanè Polonis non obscurè divinum auxilium in eo prælio. Nam de nobilioribus Polonis pauci cecidêre. [l] In sequenti die sacris inprimis DEO solenni pompa peragendis, hymnisque jussu Regis vacatum est; [m] hinc cæsorũ funeribus cura impensa: exhibiti deinde omnes captivi, ac cæteri quidem omnes sponsione militari à Sbigneo Marsalco obligati, ut se ad diem S. Martini Cracoviæ sisterent, jussu Regis dimissi, dato etiam pro cujusque conditione viatico: Casimirus verò Scecinensium & Conradus, Olesnicensium Duces, ac cæteri in Poloniam missi, per arces asservandi distributi sunt. Dimissus deinde

Divus Stanislaus visus in hoc prælio nostros confirmâsse.

Gratiæ solennes in DEO pro victoria aguntur.

deinde in Poloniam veredarius cum nuncio victoriæ ad Archiepiſcopum, Epiſcopos, ac Præſides Academiæ, celeriter cunctam Poloniam immenſa lætitia affecit, quamobrem ſolemnes ſupplicationes apud omnia templa habitæ, dieſque tam inſigni victoria memorabilis, quo Diviſio Apoſtolorum Chriſti repræſentatur, inter feſtos relatus. Dies anniverſarius victoriæ ſacer.

A *Eleemoſynis & orationibus felix eventus belli à DEO poſtulandus. Sic Aſa Rex Juda, Joſaphat ſimiliter, & multi alij leguntur in divinis literis orationi ante prælium vacâſſe, quorum orationes infra deſcribuntur.*

B *Humilitas Regis pedibus ædem ſacram aſcendentis.* Humilium ſiquidem DEO placet deprecatio. *Judith. 9.*

C *Oſtendit Ladislaûs Rex bella non temerè movenda; præſertim contra Chriſtianos: ſed quando tentatis primùm omnibus alijs medijs, pax publica ob ſuperbiam & temeritatem hoſtium obtineri niſi armis non poteſt.* Pacem habere debet voluntas, *ait. S. Auguſt.* Epiſt. 20?. bel-

bellum necessitas ut liberet DEUS à necessitate; & conservet in pace.

D *Quo alio cantu meliùs Mars Christianorum militum accendi, & animi ad certamen bellicum inflammari possunt, quàm quo DEUS & sancti ejus laudantur, & patroni atque auxiliatores invocantur? Josaphat Rex Juda statuit cantores Domini, ut laudarent eum; & antecederent exercitum; ac voce consona dicerent;* Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus. *Estq; cantum hunc admirabilis illa de Sennacherib victoria consecuta.* Nicanor *ut in sacra Machabæorum historia legimus*, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admovebant. Judas verò & qui cum eo erant, invocato DEO per orationes congressi sunt; manu quidem pugnantes sed Dominum cordibus orantes: *ita factum ut signis collatis Nicanor ceciderit, & 35. millia hostium fusa sint. Vetus mos Polonorum erat a tequam cum hoste confligerent, patria lingva & voce, Canticum vulgò*

2. Paral. 20.

2. Mach. cap. 12.

Bo-

Bogárodzicá dictum occinere, quo & fidem Catholicam profitebantur: & opem B. Mariæ Virginis, & aliorum Cælitum suppliciter implorabant. Nunc grassantibus hæresibus mos hic pius & salutaris exolevit, meritò postliminio revocandus.

E *Metuebat scilicet pius Rex, ne istorum impiorum hominum facinoris pœnas universus lueret exercitus, sicuti olim unius Achan sacrilegium in universum Josuanum exercitum redundavit.* Cavendum est omnibus Christi fide insignitis, *monet Concil: Aquisgranense*, ne propter aliorum sacrilegum factum, nec secum quod absit Dominum habeant, nec coram inimicis suis stare prævaleant. Patratores sacrilegi facti magnopere cavere oportet; ne propter suam cupiditatem, quam erga res DEO sacratas exercent, sibi instar Achan mortem æternam, aliisque DEI offensam, & coram hostibus suis acquirant miserabilem ruinam. &c. Lib. 2. c. 2.

F *Pœna unius est correctio omnium uti*

uti contrà ſcelera creſcunt impunitate. Diſciplina caſtrorum antiquior fuit, *ait Juriſcos.* parentibus Romanis, quàm caritas liberorum. Hâc laxatâ vel diſſolutâ neceſſe eſt vires exercitûs quantumvis magni labaſcere, & veluti corporis compagem nervis ſuccisis diſſolvi. *De qua præter ſuprà commemorata hæc præterea libet annotare. Partes ejus non poſtremæ in milites rapaces vel diſſolutos ſeverè animadvertere:* Neſcio enim quo pacto aſſiduè dimicantibus difficile eſt morum cuſtodire menſuram: *dicebat Rex Athalaricus,* & militaribus officiis aſſvetio juſtitiæ parere deſpiciunt. Idcirco ſicubi ſeveritate, in caſtris certè opus eſt. *Aurelianus Imperator ita timori militibus fuit; ut ſub eo poſteaquam ſemel cum ingenti ſeveritate caſtrenſia peccata correxit, nemo peccaverit. Militem qui adulterium cum hoſpitis uxore commiſerat ita punivit: ut duarum arborum capita inflecteret; ad pedes militis deligaret; eaſdemq; ſubitò dimitteret, ut ſciſſus ille utrinque penderet,*

Caſſiod. lib. 1. vari ar. Epiſt. 11. Vopiſcus in Aureliano.

qua

quæ res ingentem timorẽ omnibus fecit. Pescennius Niger Imperator cùm intellexisset à milite suo gallinam cuidam rustico per vim ereptã, atq; ad illius epulas raptorẽ decem alios adhibuisse comites, ingenti labore (cùm ob hoc ipsum ad rebellionem spectare exercitus videretur) vix retentus est, quin omnes capitali pœna multaret, lenitaq; severitate animadversionis effecit: ut denæ per singulos gallinæ, ei cui fuerat erepta persolverentur: eorumq; nullus durante ipso bello in tabernaculo suo ignem accenderet: soloq; pane & aqua vitam duceret. Fulg.lib. 2.cap,2.

Cùm Tamerlani in Asiam minorem exercitum ducenti lachrymabunda mulier occurrisset querens ab ejus milite nullo dato pretio lac parumq; casei ereptũ esse; statim consistere jussit exercitum: atque inde agmen ordinatim incedere, ut mulieri facultas esset eũ agnoscendi, qui vim fecerat. Agnito igitur per pectus se præsente aperiri corpus jussit, in cujus stomacho lac quod mulieri eripuerat inventum est. Hac severitate assequebatur, ut copiæ quas habebat immensas, cùm tutus ad castra omnibus esset ac- Idem. ibi.

Idem. *cessus, omni commeatu semper abundarent. Pisistratus Atheniensium tyrannus, cùm militem vigiliæ nocturnæ munus obeuntem dormire offendisset, occidit: dicens se eum ut invenerat reliquisse.*

G *Et hæc quoque Jagellonis religio singularis, nonnisi re divina peracta arma capessere. Intelligebat Rex sapiens placando DEO sacrisq; ejus ritè & piè obeundis non teri tempus, nec occasionem rei bene gerendæ prætermitti. Satis in tempore pugnat, qui præmissa oratione DEO fretus pugnat.*

H *Superba legatio. Venit hoc loco in mentem Nicanoris superbia, quam sacra scriptura commemorat. Cogitavit* 2 Mach. 15. *is cum Judæis* ipso die Sabbati committere bellum. *Nonnullis verò dicentibus:* Ne ita ferociter & barbarè feceris; sed honorem tribue diei sanctificationis: & honora eum qui universa conspicit; ille infelix interrogavit; si est potens in cœlo; qui agi diem Sabbatorum imperavit. Et respondentibus illis: Est Dominus vivus ipse in cœlo potens, qui jussit agi septimam diem.

At

At ille ait; Et ego potens ſum ſuper terram, qui impero ſumi arma, & negotia Regis impleri. Et Nicanor quidem cum ſumma ſuperbia erectus cogitaverat commune trophæum ſtatuere de Juda: Machabæus autem ſemper confidebat cum omni ſpe anxilium ſibi à DEO affuturum. *Hæc ibi. Et eventus belli docuit ſuperbiam abominari DEUM. Cecidit enim in eo bello Nicanor, & cum eo triginta quinque millia armatorum.*

I *Iterum Canticum Bogárodzicá repetitum ab exercitu jamjam congreſſuro.*

K *Sæpius leguntur Sancti prælis interfuiſſe, & veluti Duces bellorum fuiſſe.* Cùm vehemens pugna eſſet 2. Mach.
Judæ Machabæi cum Timotheo, ait 10.
ſcriptura: apparuerunt adverſariis de cœlo viri quinque in equis frenis aureis decori, ducatum Judæis præſtantes: ex quibus duo Machabæum medium habentes armis ſuis circumſeptum incolumem conſervabant: in adverſarios autem tela & ſulmina jaciebant, ex quo

& cæcitate confusi & repleti perturbatione cadebant. *Et alio loco:* Cùm *ait*, prompto animo procederent (*scilicet contra Lysiam*) Jerosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum; & convaluerunt animis, non solùm homines, sed & bestias ferocissimas & muros ferreos parati penetrare. Ibant igitur prompti de cœlo habentes adjutorem, & miserantem super eos Dominum. Leonum autem impetu irruentes in hostes prostraverunt ex eis undecim millia: &c. *Aliæ quoque historiæ non paucæ hujusmodi exempla suppeditant. Panegyricus sextus in laudem Constantini Magni dictus memorat eo præliante visos in Gallia qui se divinitus missos præseferebant, umbone corusci, & cœlestium armorum luce terribili ardentes. Quorum hæc erat sermocinatio.* Constantinum petimus: Constantino imus auxilio. *Baldricus Dolensis Episco-*

2. Mach. 11.

Paul. Æm. lib. 4. de gestis Franc.

pus

pus scribit, comperisse se ex his qui interfuerant bello Christinanorum cum Turcis & Persis ad Antiochiam: oblatam hostibus speciem trium procerum humana specie augustiorum: qui albentibus in equis sedentes, ingens agmen pari cultu corporis, specieq́ oris ex editissimis locis adversus hostes ducerent. Hos non ab omnibus sed à quibusdam Christianorum visos, creditosq́ esse SS. Martyres, Georgium, Demetrium, & Mercurium, nec deinde barbaris animus mensvè aut consilium suppetebant. Refert etiam Cedrenus S. Demetrium Martyrem, cùm à Bulgaris obsideretur Thessalonica; civesq́ tota nocte supplicationem fecissent; eoq́ ungvento, quod è martyris sepulchro scaturit, usi essent; spectatum in acie Divũ, ut captivi jurejurando affirmârunt dicentes, se juvenem in equo vidisse, qui Romanam phalangem ductaret; ex quo ignis exiliens hostes adversos cremaret. Plura externa commemorari possent exempla. Addam unum domesticum S. Casimiri, de quo illud memoriæ proditur, apparuisse illum Litvanis cum Mosco pugnaturis, veluti

In Compen. Histor.

 ti

ti prævium ducem in aëre, victoriamq́; insignem cæsis ad internecionem hostibus attulisse.

L *Gratias DEO agendas victoriâ partâ sacrarum literarum exempla docent: Jacob ereptus è manibus hostium*
Gen. 35. *Sichimitarum, Esau fratris, & aliorum inimicorum, convocata omni domo sua dixit;* Surgite & ascendamus in Bethel ut faciamus ibi altare DEO, qui exaudivit me in die tribulationis meæ, &c. *Iosaphat Rex Juda vi-*
2. Paral. 20. *ctoriam consecutus* die quarto universum exercitum in valle quadam, acturus DEO gratias, congregavit, *quæ vallis ideo* Benedictionis *est appellata, eò quòd in ea benedixissent Dominum. Iterum* solennes alias egit Domino Jerosolymis gratias cum lætitia magna, eò quòd dedisset ei Dominus gaudium de inimicis suis. Cunctusque populus ingressus est domum Domini cum Psalteriis & citharis & tubis, &c.

M *Habendus quoque honos est cor-*
2. Mac. 12. *poribus cæsorum in prælio, Judas Machabæus corpora prostratorum in prælio cum*

cum Gorgia tulit, & cum parentibus in ſepulchris paternis ſepelivit. Neq; ſolùm corpora talium ſepulturæ ſunt mandanda, ſed & delicta illorum eleemoſynis & ſacrificiis expianda. Quod feciſſe Judas legitur ibidem : Facta enim collatione, duodecim millia drachmas argenti miſit Jeroſolymam, offerri pro peccatis mortuorum ſacrificium.

XVII. Exemplum ejuſdem Jagellonis domi precibus incumbentis, & foris Ruſſos vincentis.

Ex Herburto lib. 14. cap. 13.

THeodoretus, ſive Fedco, Dux Ruſſorum, longè majorem noſtris habens exercitum, nec opinantes eos aggreſſus eſt; quum tamen deploratæ penè rei noſtrorum, divinum adfuiſſet auxilium; cæſi ſunt hoſtes, & ad mediam fere noctem (quæ tunc ſublustris erat) fugati. Magna in hoſte ſtrages edita; & duodecim ſigna capta ſunt. Abeſt autem lo-

Ruſſi cæduntur à Poloniſ.

 cus

cus ille prælij à Leopoli non minùs quadraginta milliaribus bene longis: & tamen quo die hæc gesta sunt (hoc est ultimo Novembris) quum Rex in templo (ubi tunc totos dies transigebat) divinam opem sedulus imploraret (non ignarus, cum quàm gravibus & insidiosis hostibus exercitui suo res esset) rumor de victoria sparsus Cracoviam totam implevit: nec auctor ejus rumoris inveniri potuit, ita ut vanâ exultasse lætitiâ homines viderentur. Sed quum postero die res omnis cognita esset, gratiis DEO actis Rex lætus Cracoviam venit: & ovans pedibus urbem ingressus, apud complura templa festas supplicationes obivit priusquam arcem ascenderet.

Rege absente DEO supplicante.

Eadem die rumor de victoria allatus Crac.

Rex pedibus urbem intrat: supplicationes publicas obit.

Principes pij etiam ex longinquo precibus pugnant & victoriam impetrant. Sic Josue contra Amalechitas præliante armis & viris, Moyses in vertice collis pugnabat piis ad DEUM precibus fusis. Cùmq; levaret manus Moyses, vincebat Israel: sin autem paululum remisisset, supe-

Exod. 17.

ſuperabat Amalec. Sic inſignis illa de Turcis in mari reportata à Joanne Auſtriaco victoria, precibus Pij V. Pont. Max. parta creditur. Cum enim cognoviſſet claſſem Chriſtianam ſolviſſe, in intimum quemdam locum palatij ſe recepit, precesq́ DEO cum lachrymis fudit, in iis dies noctesq́ perſeverans: donec tandem ex loco, in quem ſe abdiderat, jucundo vultu prodiit ſub illud tempus, quo à noſtris debellatum eſt, tanquam divinitùs certior factus de victoria. Boleslai quoque Pudici precibus noſtri olim profligârunt Ruſſos. Nam ipſe quidem ad bellum profectus non fuerat; domi tamen precibus & ſupplicationibus cum caſtiſſima Kinga conjuge ſua exercitûs ſui curam & protectionem DEO commendabat.

Surius Anno 1571.

Cromer. lib. 9. Hiſt.

XVIII. Exemplum Maſcezil exercitûs Romani Ducis contra Gildonem.

Ex Hiſtoria Miſcella libro 13.

MAſcezil ſciens, quantùm in rebus deſperatiſſimis Oratio

hominis per Fidem Christi clementiam impetraret, Caprariam insulam adiit; inde secum servos Dei aliquos abducens: cum quibus orationibus ac jejuniis dies aliquot continuavit & noctes, pro qua re victoriam sine bello meruit, & sine cæde vindictam. Igitur Ardealio, fluminis nomen est, quod fluit inter Tevestem & Amedarã civitates: ubi cum parva manu, hoc est cum quinque millibus, ut ajunt, militum, contra septuaginta millia hostium castrametatus, cùm interiecta mora excedere loco, appositasque vallis præjacentis angustias transgredi vellet, incurrente nocte Beatum Ambrosium Episcopum, Mediolani paulò ante defunctum, per somnium sibi videre visus est, significantem manu, & impacto ad humum ter baculo dicentem: Hic, hic, hic. Quod ille prudenti conjectura intellexit, merito annunciantis Fidem victoriæ, verbo locum, numero diem, significari. Substitit ergo ac tertio demum die post noctem

Mascezil servos DEI secum ducit in prælium.

Cum iis vacat jejuniis & orationibus.

B. Ambrosius ei per somnium apparet.

Victoriam obscurè prædicit.

noctem orationibus hymnisque pervigilem ab ipsis cœlestium mysteriorum sacramentis in hostem circumfusum processit: & cùm ad eos qui primò occurrerant pia pacis verba jactaret, signiferum quemdam insolenter obsistentem gladio percussit in brachio, eumque manu debilem, ipso vulnere coëgit pronum inclinare vexillum. Quo viso auxiliarij Gildonis barbari illico terga dederunt. Gildo & ipse fugiens adscensa navi, cùm in Africam rediisset, post aliquot dies strangulatus interiit. Sanè idem Mascezil elatus rerum secundarum insolentia & tumens, posthabito sanctorum consortio, cum quibus anteà DEO militans vicerat, etiam Ecclesiam DEI temerare ausus est; atque ex ea quosdam non dubitavit extrahere. Sequuta mox poena sacrilegium est. Nam iisdem superstitibus atque insultantibus, quos ab Ecclesia ad poenam protraxerat, post aliquantum tempus solus ipse punitus est: probavitque in se uno.

M. com one p. pta pugnat.

Pacem prius offerens.

Mascezil descifcit à pristina pietate.

Perit.

uno ad utrumque semper divinum vigilare judicium, quando & cum speravit adjutus, & cum contempsit occisus est.

Sicut pietas & religio conciliat ducibus & exercitibus victorias: sic impietas & religionis contemptus graves affert eisdem calamitates. Feliciter rem gerebat Christianus exercitus bello sacro in Syria, quàm diu pietas in DEUM & cæterarum virtutum studium in eo vigebat; sed mox militibus in luxum & peccata prolapsis, fortuna ipsorum cœpit inclinare. Lib. 4. hist. Franc. *Scribit P. Æmilius: Sacerdotes, qui tum in castris Christianorum versabantur, per sanctà asseverâsse se nocturna specie admonitos, irent nuntiarentque ducibus & militibus, DEUM Opt. Max. flagitiis ipsorum iratum, quod non humana ope fuso fugatoque Solymano, beneficij cœlestis immemores minùs reverentes Superûm extitissent: eos castra quæ initio velut templum fuissent incestâsse, impiæque religionis mulieribus immiscuisse. Idcirco DEUM pœnas fame, conclusione ac metu propinquæ mortis ab eis expetere. Belisarij*

lisarij quoq; ruina, quâ oppressus est; & calamitas in quam devenit, postquam contra jus & fas in Sylverium Papam multa indigna commisit, & à pristino pietatis & religionis studio descivit, nulli non cognita est. De eo sic Constantinus Manasses in Annalibus scribit: Belisarius vir fortunatus, magnus copiarum ductor, qui formidabilem Chosròèm Persarũ Regem exterruerat: qui Reges servitutis jugo subjecerat: qui gladio tot Libyæ nationes domuerat: vir denique Mavortius, & in præliis animo leonino præditus, ruinam tandem lachrymis deplorandam ruit. Factus est heu miser pupillo nudior, calicem calamitatum largiter hausit. *Hæc ille. Saul deniq; Rex dum initio DEUM coleret, ejusq; mandatis obedientem se præberet, quàm felix & fortunatus, quàm Philistæis formidabilis fuit? At postquam DEO & præceptis ejus contumax extitit, auxilio ipsius destitutus, armis Philistinorum occubuit, & regnum sibi familiæq; suæ amisit. Hæc rogo Reges & Duces intelligite:* Ser- Psalm. 2.

vite

vite Domino in timore & exultate ei cum tremore: apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus.

XIX. Exemplum Cyriaci Ducis Romani exercitûs contra Persas.

Ex Surio in vita S. Theodosij Coenobiarchæ II. Januarij.

Cyriacus loca sacra adi tante bellum.

DUX Romani exercitûs nomine Cyriacus in bello audax, in DEUM autem pius, incursionem facturus contra Persas existimavit se primùm oportere currere Jerosolymam, & illinc adversus hostes assumere auxilium. Cùm autem statuisset in transitu ire ad hominem DEI Theodosium; eum enim valde trahebat illius fama & virtutis illecebræ: dum abiret, multa alia licuit ei audire ex sacra illa lingva, & hoc inter cætera; [a] Ne (quomodo Divinus David) in arcu speraret: nec poneret salutem in gladio; sed nec in multorum hominum

Monita accepit à S. Theodosio Abbate.

num conſideret millibus: unum autem ſciret adjutorem, unum inexpugnabilē, cui eſt facile ut unus mille perſequatur, & decem millia profligentur à duobus. Hæc cùm ſanctus Comiti diſſeruiſſet, ita fuit ille captus ab ejus admonitionibus & ita flagrare cæpit ejus deſiderio & ardenti fide, ut ipſum cilicium quo Magnus ille interius induebatur, loco cujusvis alterius rei arma peteret, quibus ſe conſervaret. Quod quidem cùm accepiſſet & induiſſet, & conſveta aggreſſus eſſet certamina, paulò poſt victor rediit, cùm & animi & manus præclara oſtendiſſet facinora, & digna quæ commemorentur. Cùm rebus ergo fortiter in bello geſtis inſignis & clarus eſſet reverſus, nequaquam ingratus fuit in benefactorem; neque ut multi, qui poſtquam ſunt conſecuti, obliviſcuntur beneficii: ſed ſe ſimilem conſervans in omnibus, rurſus venit ad ſanctum cum vehementi cordis exultatione, & gratias agens & ei univerſam adſcribens victori-

Petit ab illo cilicium ejus.

Idque pro armis induit.

ctoriam dicebat enim; Illo ipſo tempore pugnæ mihi quidem, cùm pro thorace tuum induiſſem cilicium, veniebat in mentem confidere, & in hoſtes irruere. Cùm autem manus conſeruiſſemus magnæ exoriebantur tenebræ tanquam in denſa caligine: & ab aliis quidem omnibus ea etiam, quæ prope erant, cerni non poterant: ego autem te ſolum mihi videbar videre me præcedentem, & manu ſignificantem & admonentem, ut has quidem prælii partes dimitterem, in has autem pugnarem, & te duce, equum agere; donec conſpectus terribilis & intolerabilis inimicis, vehementi terrore omnibus injecto efficerem, ut ſe conjicerent in pedes, & turpem fugam lubenter eligerent.

Apparet ei prælianti S. Theodoſius.

A *Sic Amaſiam quoq; Regem Juda Vir DEI admonuit:* Si putas in robore exercitûs bella conſiſtere, ſuperari te faciet Dominus ab hoſtibus: DEI quippe eſt adjuvare, & in fugam convertere. *In lib. 2. Machab. deſcribitur apparatus Timothei*

2. Par. 25.

thei

thei & Judæ Machabæi. De Machabæo quidem dicitur, habuisse illum sponsorem victoriæ & prosperitatis, DEUM cum virtute. *Ecce duo præclara illustrium victoriarum parandarum instrumenta, DEUS, & virtus, robur scilicet militum. De Timotheo verò dicitur, habuisse illum belli ducem animum, id est de viribus & robore exercitûs præsumptionem: sed hos qui belli ducem animum solum habebant, superârunt & profligârunt illi, à quorum partibus DEUS & virtus stabant.*

XX. Exemplum Britannorum pugnantium cum Saxonibus & Pictis Duce S. Germano Episcopo Altisiodorensi.

Ex Venerabili Beda libro 1. Histor. cap. 20.

Saxones, Pictique evocant ad castra Episcopos.

SAxones, Pictique bellum adversus Britones junctis viribus susceperunt, quos eadem necessitas in castra constrinxerat; & cùm trepidi partes suas penè impares judicarent, sanctorum Antistitum auxilium petiêrunt. Qui promissum maturantes adventum, tantùm secu-

securitatis & fiduciæ contulerunt, ut accessisse maximus crederetur exercitus. Itaque Apostolicis ducibus Christus militabat in castris. Aderant etiam Quadragesimæ venerabiles dies, quos religiosiores reddebat præsentia Sacerdotum in tantum, ut quotidianis prædicationibus instituti certatim ad gratiam baptismatis convolarent. Nam maxima exercitus multitudo undam lavacri salutaris expetiit. Ecclesia ad diem Resurrectionis Dominicæ frondibus contexta componitur, & in expeditione campestri instar civitatis aptatur: madidus baptismate procedit exercitus, Fides fervet in populo: & contempto armorum præsidio Divinitatis expectatur auxilium. Interea hæc institutio vel forma castrorum hostibus nuntiatur: qui victoriam quasi de inermi exercitu præsumentes, assumpta alacritate festinant: quorum tamen adventus exploratione cognoscitur. Cumque emensa solennitate Paschali recens de lava-

Illi in castris frequentes habent conciones.

Plurimos baptisant.

lavacro major pars exercitûs arma capere, & bellum parare tentaret, S. Germanus ducem se prælij confitetur. Eligit expeditos; circumjecta percurrit, & è regione, quà hostium sperabatur adventus, vallem circumdatam editis montibus intuetur: quo in loco novum componit exercitum, ipse dux agminis. Et jam aderat ferox hostium multitudo, quam appropinquare intuebantur in insidiis constituti. Cùm subitò Germanus signifer universos admonet, & prædicit, ut voci suæ, uno clamore respondeant: securisque hostibus, qui se insperatos adesse confiderent, ALLELUJA tertiò repetitum sacerdotes inclamant. Sequitur una vox omnium, & elevatum clamorem repercusso àër montium inclusâ multiplicant: hostile agmen terrore prosternitur: & ruisse super se non solùm rupes circumdatas, verùm etiam ipsam cœli machinam, contremiscunt: trepidationique injectæ vix sufficere pedum pernicitas credebatur. Passim

S. Germanus ducit exercitum.

Conclamat exercitus Alleluja.

Hostes terrentur.

Fugiunt.

sim fugiunt, arma projiciunt, gaudentes vel nuda corpora eripuisse discrimini. Plures etiam timore præcipites flumen, quod sensim venientes transierant, devoravit. Ultionem suam innocens intuetur exercitus & victoriæ præstitæ otiosus spectator efficitur: spolia colliguntur exposita: & prædam cœlestis victoriæ miles religiosus adipiscitur. Triumphant Pontifices hostibus fusis sine sangvine: triumphant victoriâ Fide obtenta, non viribus.

Habendæ sunt in castris frequentes ad milites conciones, quibus & à vitiis deterreantur; & ad DEI cultum, pœnitentiam pro peccatis agendam, de cœlo auxilium implorandum, mortem præ oculis habendam, fortiter pro patria dimicandum excitentur. Hæ sunt tubæ sacerdotales Evangelicæ, ad quarum clangorem muri Jericho corruunt.

XXI. Exemplum Henrici Aucupis Imperatoris contra Ungaros pugnantis.

Ex Cranzio lib. 3. Metrop. Saxoniæ. cap. 8.

PRofecti Ungari in Turingiam pervenerant, cùm Regi Henrico repentinus affertur nuntius de hostium insolenti agmine. Jam perniciosa ægritudine Rex laborabat: & tamen supra vires egit, ut arma per quatriduum quanta poterant jungerentur. Accêssère voluntarii omnes in hostes Fidei; & pietatis officium non gravatè obibant, scientes quid præmii sit constitutum in eo deficientibus, quid etiam periculi si non modò pro libertate depugnent. Jam ad urbem Mesborg nuntiantur hostes castra fixisse. Rex autem expeditum jam habens agmen equitum peditumque fidenter movit in hostes. Ubi sub mutuum aspectum venêre exercitus, clamor exoritur, à Christianis quidem Kyrie eleison, ab Ungaris autem perfidis tartarêus stidor insonat, hui, hui, hui: manus deinde conseruntur. Ibi apparuit quid supernum à Christianis implora-

Henricus Imperator æger accingit se ad prælium.

Exercitus ejus canit Kyrie eleyson.

ploratum possit auxilium: quid etiam in armis miles fiduciæ ferat. Sternuntur perfidi sine numero: capiuntur multi: cœlesti munere insignis ac mirabilis victoria Regi provenit. Ungari qui superfuêre, laceræ velut navis fragmenta colligentes, noctibus se subducunt. Rex victor in laudes conditoris DEI resolutus ejus gratiæ deputavit victoriam. Tributa quæ hostibus penderet, vertit in usus pauperum. Non in foritudine (*ait Psaltes Regius*) equi voluntatem habebit Dominus: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus.

Ungarum vincit.

Gratitudo pro victoria.

Psal. 146.

XXII. Exemplum cujusdam Præfecti arcem Nienhusen contra Moscos defendentis, anno 1381.

Ex corpore Histor. Polonic. tomo. 3.

OPpugnabant Mosci arcem Nienhusen anno 1381. cui oppugna-

pugnationi magnus Moſcoviæ Dux ipſe intererat, unà cum trecentis militum millibus. Ac tandem poſt diutinam & pertinacem obſidionem & crebras irruptiones, mœnia & propugnacula labefacere Moſci inceptant: obſeſſi cùm hoſtium aſſultum diu ſuſtinuiſſent, tandem in ſolis viribus humanis diffiſi, divini Numinis clementiam & auxilium quotidianis ardentibusque votis expoſcunt. Præfectus ut in bellicis rebus reliquis præſtabat, ita hoc quoque in negotio cæteris ferventior erat. Igitur quadam nocte Veneris diem proximè antecedente inſomnis pervigilat; ante aram quandam proſternitur; orat ut in tam deplorato rerum ſtatu DEUS apparere dignetur, felicemque tam gravis obſidionis liberationem elargiri. Exorto ſole, cùm Rutheni certò jam arcis expugnationem ſibi promitterent, exurgit è precibus ſuis Præfectus, acceptoque arcu telum ferrea acuminataque cuſpide in DEI nomine in medi-

Obſeſſi in arce à Moſcis ad DEUM confugiunt.

Præfectus arcis inſomnis orat.

Sagittam jacit in incertum.

medium Ruthenorum exercitum è fenestra emittit, favent conatibus superi: volat missile ferrum: & ipsius Moscovii Principis cor transfigit. Concurrunt trepidi comites, dominumque ruentem suscipiunt. Ille manu moriens telum trahit, ossa sed inter ferreus ad costas alto stat vulnere mucro. Rutheni magno cum ululatu Principis & Imperatoris sui tam funestum & luctuosum casum deplorant: arreptumque funus in Moscoviam perferunt. Livones hoc mirabili memorabilique modo liberati, arcum perpetui trophæi loco in Basilica, quæ ibidem in castro extructa erat, ad altare suspendunt. Solebat in eo templo cultus divinus quondam magna pietate ac devotione peragi: nunc verò perversis dogmatibus receptis nullum pristinæ pietatis vestigium conspicitur.

Moscoviæ Ducem in corde vulnerat.

Arcus ad rei memoriam ad altare suspenditur.

Psal. 44. *Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent in corda inimicorum Regis.*

Vir quidam tetendit arcum in incertum sagittam dirigens: & casu percussit

3. Reg. 22.

Regem Israël inter pulmonem & stomachum.

XXIII. Exemplum Joannis Comneni Imperatoris Constantinopop. cum Scythis præliantis.

Ex Niceta Choniate in Annalib.

JOannes Comnenus, qui ante Michaelem Constantinopolitanum gubernavit imperium, cùm bello contra Scythas suscepto inferiorem se esse cerneret: suosque milites urgeri graviter, ac premi videret; ad DEI Genitricis imaginem, quam præsentem habebat, supplex & gemebundus accurrit; atque illius imploravit auxilium, quam sacra elata effigies adumbrabat. Res magna! statim, ut precari desiit Scythicam fugavit aciem: sublatisque manibus, ut alter Moyses turmas hostiles dissipavit. Propter hanc victoriam Comnenus vota, quæ in periculo fecerat, DEO ac Virgini persolvit incolumis: ididemque festum in rei gestæ memoriam,

Joannes Comnenus in periculo belli invocat DEI Matrem ad ejusdem effigiem.

Ejus ope Scythas fugat.

Pro victoria diem festum Virgini dicat.

anniversariasque ferias quotannis celebravit ad posterosque transmisit. Dùm verò de hostibus triumpharet, & quaternos candidissimi coloris equos junxisset ad currum, sedere ipse noluit, sed in apparatissima rheda præpotentis DEI Matris imaginem collocavit. Cùmque habenas suis propinquis, & ex prima nobilitate viris tractandas moderandasque dedisset, manu ipse prætenta cruce triumphalem currum pedes sequebatur. Inde templum ingressus cùm gratias audiente populo, Christo, ejusque Matri supplex egisset, in palatium se recepit.

D. Virginis imaginem fecit triumphare in curru imperiali.

Ipse pedes sequitur crucem tenens.

Juvat hoc loco subjungere ad promovendam erga D. Virginem militum pietatem & religionem clarissimi & sanctissimi Vngariæ Regis Stephani exemplum. Huic ergo ut pluribus ex Bonfinio demonstrat Canisius, familiaris mos fuit, ut non se ipsum modò sed & filium Emericum, ac totum Pannoniæ regnum in singularem Mariæ perpetuæ Virginis tutelam frequenter ac reveren-

Lib. 5. Marial. 28. 8.

ter

ter offerret. Qui cùm aliquando hostium injuria lacessitus bellum ad suos tuendos necessarium pararet, inprimis operam dedit, divinam ut opem manibus & corde sursum erectis imploraret, simulq; Mariæ tanquam Matri & Dominæ suæ, vim ab hostibus illatam suppliciter commendaret. Vide autem quàm id faciebat religiosè: Si placet tibi, *dicebat*, Domina mundi, tuæ partem hæreditatis ab inimicis devastari, & novellam Christianismi plantationẽ dissipari, ne, quæso sinas illud imputari diffidentiæ meæ, sed potiùs dispositioni voluntatis tuæ. Si quid commeruit culpa Pastoris ipsius, luat: oves quæso insontes ne patiaris affligi. *Quantum verò fiduciæ in Maria collocatum haberet, satis est hac precatione moriens testatus:* Regina cœli, mundi inclyta reparatrix (*ob genitum scilicet Orbi Redemptorem*) tuo patrocinio sanctam Ecclesiam cum Clero & Episcopis, regnumq́ue cum Primatibus & populo tuis precibus commendo: quibus ego nunc vltimùm valedicens

animam quoque meam tuis manibus committo. *Hæc ille verba coram Regni sui Primoribus protulit, ardenti quadam & suprema obtestatione confirmans, quod maxime in votis habebat, Mariam ut Ungari præ cæteris gentibus sibi Matrem Patronamq; perpetuam retinerent. Eam enim sibi commendatis multum opis atq; subsidij apud DEum Opt: Max: posse impetrare, sicut postea Ungari re ipsa deprehenderunt. Ex quo tempore Ungaris cœpit esse solenne, ne à sui Regis Stephani vestigiis moribusq; discederent, Mariam Dominam reverenter appellare; ejus Basilicas & domi extruere, & foris ornare: ad ejusdem nomen corpus caputq; submittere: hujus & imaginem in pretio passim habere: & aureis etiam nummis imprimere. Atque hunc illi spiritum hæc pietatis exercitamenta cum primo fidei Christianæ lacte inde ab initio imbiberunt: hanc disciplinam primi Doctores ac Principes, qui nomen Christianum illic professi sunt, tam inclytæ genti jam olim traditum reliquerunt. Verùmenimverò quantò longiùs ab hac*

prima institutione Ungari deflexerunt, seq; veteri epitheto, quo S. Mariæ familia dicuntur indigniores præstiterunt: tantò sanè minus patronam illam sibi faventem experti sunt: ac nostro etiam seculo experiuntur. Igitur quæ illorum Respub. sub tali patrona priùs pulcherimè stabat, & cum quovis florentissimo Regno certabat: nunc eheu, fœdè dilacerata jacet, & partim à Mahometanis canibus majorem in modum oppressa se vix movere jam & respirare potest: partim ab Ecclesiæ Catholicæ corpore avulsa, & in sectas varias dissecta multorum capitum nobis horrendum quasi monstrum, aut certè corpus planè saucium, & veluti confectum refert, nullam ut illic speciem vel umbram pristini regiiq; splendoris agnoscere liceat. Hæc Canisius.

SS. Ambrosii & Augustini monita militibus pernecessaria.

Ex sermone 66. S. Ambrosii.

NOnnulli fratres, qui aut militæ cingulo detinentur; aut in a- Neminem potest à pia & Christiana vita ex-

excusare militia.

in actu sunt publico constituti; cum peccant graviter, hac solent à peccatis suis prima se voce excusare, quod militant & ne bene aliquando faciant occupatos se malis actibus conqueruntur: perinde quasi militia hominum, non voluntas in culpa sit: ita quod ipsi gerunt, officiis suis adscribunt. Non enim militare delictum est, sed propter prædam militare peccatum est. Nec Rempublicam gerere criminosum est: sed ideo agere Rempublicam, ut rem familiarem potiùs augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim providentiâ quadam militantibus sunt stipendia constituta; ne, dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Illud autem quale est, quod cùm ob errorem aliquem à senioribus arguuntur, & imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit; cur res alienas pervaserit, cædem cur turbulentus admiserit: statim respondeat: Quid habebam facere homo secularis aut miles? numquid Monachum sum

pro-

professus aut clericum? Quasi omni, qui Clericus non est aut Monachus, possit ei licere quod non licet. Cunctis igitur officiis sacris literis præscribitur norma vivendi: omnis ad bene vivendum provocatur sexus, ætas, & dignitas. Igitur nemo se publicis excuset actibus: nemo de occupatione militiæ conqueratur. Apud omnem Christianum prima honestatis debet esse militia.

Ex eodem S. Ambrosio in Psalmum 118.

Militiæ ordo.

MIles, qui ingreditur iter viandi, ordinem non ipse disponit sibi; nec pro suo arbitrio viam carpit; nec voluptaria captat compendia, nec recedit à signis: sed itinerarium ab imperatore accipit, & custodit illud; præscripto incedit ordine; cum armis suis ambulat; rectâque viâ conficit iter, ut inveniat commeantium parata sibi subsidia, si alio ambulat itinere, annonam non accipit; mansionem paratam non invenit: quia

Im-

Imperator jubet iis hæc præparari omnia qui ſequuntur; nec dextera, nec ſiniſtra à præſcripto declinat itinere; meritoque non deficit, qui Imperatorem ſequitur ſuum. Moderatè enim ambulat; quia Imperator non quod ſibi utile ſed quod omnibus poſſibile conſiderat: ideo & ſtativa ordinat triduo ambulat exercitus; quarto requieſcit die. Eliguntur civitates in quibus triduum, quatriduum, & plures interponantur dies. Si aquis abundant, commerciis frequentantur, & ita ſine labore conficitur iter; donec ad eam urbem perveniatur, quæ quaſi regalis eligitur, in qua feſſis exercitibus requies miniſtretur.

Ex eodem lib. 1. de Fide ad Gratianum Auguſtum.

NOTA. PEtis à me Fidei libellum, ſancte Imperator, profecturus ad prælium. Noſti enim Fide magis Imperatoris, quàm virtute militum quæri ſolere victoriam. Nam

Nam & Abraham trecentos decem & octo duxit ad bellum: & ex innumeris trophæa hostibus reportavit: signoque Dominicæ crucis, & nominis, quinque Regum victriciumque turmarum subacto robore, & ultus est proximum, & fratris filium meruit & triumphum. Jesus quoque filius Nave hostes, quos totius exercitus manu valida superare non poterat, septem tubarum sacerdotalium sono vicit, ubi ducem militiæ cœlestis agnovit. Ergo & tu vincere paras, qui CHristum adoras: vincere paras, qui Fidem vindicas.

Ex Epistola 50. & 70. D. Augustini ad Bonifacium Comitem.

LAudo & gratulor, fili dilectissime; quòd inter curas bellorum & armorum vehementer desideras ea nosse, quæ DEI sunt. Verè hinc te apparet etiam ipsa virtute militari Fidei servire quam habes in Christo. Ora fortiter; & dic DEO, quod habes in Psalmo: De necessitatibus meis erue me.

Epist. 50.

Miles virtute militari debet Fidei servire. ep. 70.

me. Tunc enim finiuntur mundi necessitates, quando vincuntur cupiditates. Qui exaudivit te, & nos pro te; ut liberareris de tot tantisque periculis, visibilium corporaliumque bellorum, ubi sola ista vita quandoque finienda periclitatur; anima verò non perit, si non malignis cupiditatibus captiva teneatur; ipse te exaudiat ut interiores & invisibiles hostes, id est: ipsas cupiditates invisibiliter & spiritualiter vincas: & sic utaris hoc mundo tanquam non utens; ut ex bonis ejus bona facias, non malus fias; quia & ipsa bona sunt: nec dantur hominibus, nisi ab illo, qui habet omnium cœlestium & terrestrium potestatem. Sed ne putentur mala, dantur & bonis: ne putentur magna vel summa bona, dantur & malis. Itemque auferuntur ista & bonis, ut probentur: & malis ut crucientur. Quis enim nesciat, quis ita sit stultus, ut non videat, quòd salus hujus mortalis corporis, & membro-

Vincere invisibiles hostes.

Ex bonis mundi facere bene: non fieri malus.

rum corruptibilium virtus, & victoria de hominibus inimicis, & honor atque potentia temporalis, & cætera istius mundi bona terrena, & bonis dantur & malis? & bonis auferuntur & malis? Salus verò animæ, cum immortalitate corporis, virtusque justitiæ & victoria de cupiditatibus inimicis, & gloria, & honor, & pax in æternum non dantur nisi bonis. Ista ergo dilige: ista concupisce: ista omnibus modis quære. Propter hæc acquirenda & obtinenda fac eleemosynas: funde orationes: exerce jejunia; quantum sine læsione corporis tui potes. Bona verò terrena noli diligere, quantalibet tibi abundent. Sic eis utere, ut bona multa ex illis; nullum autem malum facias propter illa, omnia quippe talia peribunt, sed bona opera non pereunt. DEUM diligas; non diligas mundum: ut in ipsis bellis, si adhuc in illis te versari opus est, fidem teneas; pacem quæras; ut ex mundi bonis facias

bona opera, & propter mundi bona non facias opera mala.

Ex ejusdem Epistola 202. ad eundem Bonifacium.

Milites placere DEO possunt.

NOli existimare neminem DEO placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat S. David, cui Dominus tam magnū perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis justi. In his erat & ille centurio, qui Domino dixit; „Non sum dignus ut intres sub „tectum meum, sed tantùm dic ver„bo & sanabitur puer meus: nam „& ego homo sum sub potestate „constitutus habens sub me milites; „& dico huic vade, & vadit, & alij „veni, & venit: & servo meo fac hoc, „& facit. De quo & Dominus; „Amen dico vobis non inveni tantam Fidem in Isráël. In his erat & ille Cornelius, ad quem missus Angelus dixit; Corneli acceptæ sunt eleemosynæ tuæ: & exauditæ sunt orationes tuæ; ubi eum admonuit, ut ad Beatum Petrum Apostolum mitte-

mitteret: & ab illo audiret quæ facere deberet. Ad quem Apostolum, ut ad eum veniret, etiam religiosum militem misit. In his erant illi, qui baptizandi cùm venissent ad Joannem sanctum Domini præcursorem, & amicum sponsi, de quo „ Dominus ipse ait; In natis muli-„ erum non surrexit major Joanne Baptista, & quæsissent ab eo quid facerent: respondit eis: Neminem „ concusseritis: nulli calumniam fe-„ ceritis: sufficiat vobis stipendi-„ um vestrum. Non eos utique sub „ armis militare prohibuit, quibus suum stipendium sufficere debere præcepit. Majoris quidem loci sunt apud DEUM, qui omnibus istis secularibus actonibus derelictis etiam summâ continentiâ castitatis ei serviunt. Sed unusquisque, sicut Apostolus dicit, proprium donum habet à DEO; alius sic, alius autem sic. Hoc ergo primùm cogita quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa corporalis, donum

Militum virtus corporalis donum DEI

DEI est. Sic enim cogitabis de dono DEI non facere contra DEUM. Fides quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem bellum geritur; quantò magis amico pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas: ut liberet DEUS à necessitate; & conservet in pace. Non enim pax quæritur, ut bellum excitetur; sed bellum geritur ut pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos quos expugnas, ad pacis utilitatem vincendo perducas. Beati enim pacifici: quoniam ipsi filij DEI vocabuntur. Si autem pax humana tam dulcis est pro temporali salute mortalium, quantò est dulcior pax divina pro æterna salute Angelorum? Itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti & resistenti violentia redditur: ita victo vel capto misericordia jam debetur; maximè in quo pacis perturbatio non timetur. Ornet mores tuos pudici-

Fides hostibus data servanda.

Necessitate ab bellum veniendum.

Capti vis misericordia exhibenda.

pudicitia conjugalis: ornet ſobrietas, & frugalitas. Valde enim turpe eſt, ut quem non vincit homo, vincat libido; & obruatur vino, qui non vincitur ferro. Divitiæ ſeculares ſi deſunt, non per mala opera quærantur in mundo: ſi autem adſunt, per bona opera ſerventur in cœlo. Animum virilem & Chriſtianum nec debent ſi accedunt extollere; nec debent frangere ſi recedunt. Illud potiùs cogitemus quod Dominus ait: Ubi eſt theſaurus tuus, ibi erit & cor tuum.

Milites debent eſſe ſobrii, pudici & frugales. Erga divitias quomodo ſe debent habere.

Vetus Romanorum diſciplina militaris deſcripta à Joſepho lib. 3. de bello Judaico. Cap. 3.

SI quis Romanorum reſpexerit militiæ diſciplinam, profectò cognoſcet tantùm eos imperiū non fortunæ munere, ſed propria virtute quæſiſſe. Armis enim uti, non in bello incipiunt; neque ſolùm ſi neceſſe ſit manus movent, cùm in pacis otio ceſſaverint; ſed armis veluti natura cohærentes nul-

Studium indefeſſum Romanorum belligerandi.

nullas capiunt exercitationis inducias: nec tempora præstolantur. Meditationes autem eorum nil à vera contentione discrepant; sed in dies singulos militum quisque omnibus armis tanquam in procinctu positus exercetur: quo etiam facillimè prælia tolerant. Neque enim ordo neglectus eos à consveta dispositione dispergit: neque metus stupefacit neque lassitudo exhaurit. Unde sequitur; ut semper superent, quos non itidem confirmatos invenerint. Nec erraverit, si quis eorum meditationes conflictus esse dixerit sine sangvine; contraque prælia meditationes cum sangvine. Nam ne repentino quidem hostium incursu opprimi possunt; sed quocunque in hostilem terram irruperint, non nisi permunitis castris prælio decernunt; quæ quidem non levi opere, nec iniquo loco erigunt: nec inordinatè describunt: sed siquidem inæquale solum fuerit, complanatur quatuor vero angu-

Ordo Romanorum in castris.

lis.

lis horum dimenſio deſignatur. Nam & fabrorum multitudo, & ferramentorum copia quæ uſus exſtructionis poſtulat, ſequitur exercitum. Et interior quidem pars caſtrorum tabernaculis diſtribuitur: ambitus autem eorum extrinſecus muri faciem præfert: ordinatis etiam turribus pari ſpatio diſpoſitis quarum intervalla catapultis atque baliſtis, & aliis machinis ſaxa intorquentibus omnibusque inſtrumentis miſſilium complent, ut cuncta ſcilicet jaculorum genera in promptu ſint. Portas autem quatuor ædificant, tam jumentis aditu faciles, quàm ipſis ſi quid urgeat intro currentibus latas. Intus autem caſtra vici ſpatiis interpoſitis dirimunt: mediaque tectorum tabernacula collocant: & inter hæc prætorium divûm templo ſimillimum prorſus, ut quaſi repentina quædam civitas exiſtat: forum quoque & opificum ſtationes, & ſedes militum primatibus, ordinumq; principibus, ubi ſi qua ſit inter alios ambiguitas judicent. Ipſe verò ambitus, & omnia quæ in eo

 ſunt,

ſunt, multitudine ſimul & ſcientia fabricantium opinione citiùs communitur: qui ſi res urgeat, foſſa extrinſecus cingitur depreſſa cubitis quatuor, pariq́ue ſpatio lata. Armis autem ſepti per contubernia cum decore atque otio in tentoriis agunt, omniaque ab his ordinatè etiam alia, cautèq́ue per contubernia expediuntur: veluti ſi ligno, aquavè opus ſit, aut frumento. Nec enim cœna vel prandium cùm voluerit in poteſtate cujuſquam eſt: ſimul autem omnibus ſomnus eſt, excubias & vigilandi tempora buccinæ ſignificant: neque eſt omnino quicquam quod ſine edicto geratur. Mane autem milites quidem ad centuriones, illi verò ad tribunos conveniunt ſalutatum: cum quibus ad ſummum omnium ducem univerſi ordinum principes. Ille autem his ſignum, aliaq́ue dat ex more præcepta proferenda ſubjectis: quibus etiam in acie circumaguntur quò opus eſt: ac univerſi pariter incurrunt: itemq́ue

Reverentia & obedientia militum erga præfectos.

ſeſe

ſeſe recipiunt. Cùm autem caſtris egrediendum eſt, tuba indicium facit: nemoque otioſus eſt; ſed vel ſolo nutu moniti tabernacula tollunt; omniaque ad profectionem inſtruunt; deinde iterum tuba, ut ſint parati, ſignificat. Illi autem cùm mulos & jumenta ſarcinis oneraverint, velut in curuli certamine, ſignum expectant. Caſtra verò incendunt eò, quòd ſibi alia munire facile ſit: & ne quando hoſtibus eadem uſui ſint. Et tamen tertio quoque tubæ ſigno indicant, ut exeatur; urgendo aliqua ex cauſa morantes, ne quis ordinem deſerat: dexterque duci præco aſtans, ſi ad bellum parati ſunt, voce patria ter percontatur: illique toties alacri & magna voce paratos eſſe ſe reſpondent; interrogantem præveniunt: & Martio quodam ſpiritu repleti cum clamore dextras erigunt. Deinde otioſè & cum omni decore progredientes ambulant, ſuum quiſque ordinem velut in bello cuſtodiens

Quomodo è caſtris egredi ſolerent.

Arma peditum.

diens: pedites quidem thoracibus & galeis septi & utroque latere gladiis accincti. Lævus autem gladius multò est longior, cùm dexter mensuram palmæ non excedat: qui verò Ducem stipant lecti pedites, scuta & lanceas gestant: cætera manus hastas & clypeos longos, serramque, & corbem, & sarculum, nec non & habenam, & falcem, & catenam, triduique viaticum; ut parum intersit inter onusta jumenta, & pedites. Equitibus autem ad dexteram gladius est longior, & contus in manu, transversusque ad equi latus clypeus, ternaque in pharetra vel amplius dependent lata cuspide jacula, nihil ab hastis magnitudine differentia: cassides verò & thoracas peditibus habent similes: nulloque armorum genere ab equitum alis discrepant lecti, qui circum Ducem versantur. Agmina autem semper cui forte id obtigerit, antecedit. Talia quidem sunt Romanorum itinera, & mansiones,

Arma equitum.

item-

itemque armorum varietas. Nihil verò nec in præliis inconſultum aut ſubitum agunt; ſed omnia ſemper ſequuntur facta ſententiam: opusque adhibetur; antè decretis. Unde aut minimè peccant. aut ſi peccaverint facilis eſt errati correctio. Fortunæ autem ſucceſſibus meliores conſiliorum, etiam ſi aliter ſucceſſerit, arbitrantur eventus: quaſi bonum quidem fortuitum ad rem inconſultè gerendam illiciat: quæ verò antè cogitata fuerint, etiamſi adverſus caſus exceperit, bene jam meditatos exhibeant ad cavendum; ne idem rurſus eveniat, & bonorum quidem fortuitorum non is author ſit cui contigerint; triſtium verò, quæ præter ſententiam acciderint, ſaltem rectè conſulta videantur eſſe ſolatium. Armorum quidem exercitatione comparant, ut non modo corpora, ſed animi quoque militum fortiores ſint. Major autem illis eſt ex timore diligentia. Namque leges apud eos non deſer-

Nihil in præliis inconſultum, aut ſubitum agebant.

Major illis diligentia ex timore.

Major illis diligentia ex honore.

desertionis solùm, verùm etiam minimæ negligentiæ sunt capitales: ducesq́ue magis quàm ipsæ leges terribiles. Namque bonos honorando redimunt, ne in coërcendis noxis videantur crudeles. Tanto autem obsequio rectoribus parent; ut & in pace ornamento sint, & acie corpus unum totius conspiciatur exercitus. Sic eorum copulati sunt ordines; ita circumduci sunt mobiles, & acutis auribus ad præcepta, oculisque ad signa, & ad opera manibus: unde facere quidem semper strenui sunt; pati verò tardissimi, nec est ubi præliantes aut multitudinem hostium, aut consilia sensêre Ducum; aut difficultatem regionum: sed ne fortunæ quidem succubuêre. Nam & ea certiorem putant esse victoriam. Quorum igitur actus à consiliis incipiunt; consultaq́ue adeo strenuus exequitur exercitus, quid mirum, si Euphrates ab oriente, & Oceanus ab occidente, itemq́ue à Meridiano tractu Africæ fertilissima re-

Obedientia quanta.

ma re.

ma regio, & à ſeptentrione Rhenus & Danubius ſunt imperii limites; cùm minorem eſſe poſſidentibus poſſeſſionem rectè quis dixerit.

ORATIONES AD DEUM MILITARES ex ſacris literis depromptæ.

ORATIO ASÆ REGIS JUDÆ.

2. *Paral.* 14.

DOmine, non eſt apud te ulla diſtantia, utrum in paucis auxilieris, an in pluribus: adjuva nos, Domine DEUS noſter. In te enim & in tuo nomine habentes fiduciam venimus contra hanc multitudinem. Domine, DEUS noſter tu es, non prævaleat contra te homo.

ORA-

ORATIO JOSAPHAT REGIS JUDA.
2. *Paralip.* 20.

DOmine DEUS Patrum nostrorum, tu es DEUS in cœlo: & dominaris cunctis regnis gentium: in manu tua est fortitudo, & potentia; nec quisquam tibi potest resistere. Nonne tu DEUS noster interfecisti omnes habitatores terræ hujus coram populo tuo Isràél? & dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiterum? habitaveruntque in ea: & extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo dicentes; si irruerint super nos mala, gladius judicii, pestilentia, & fames, stabimus coram domo hac, in qua invocatum est nomen tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies salvosque facies. Nunc igitur ecce filii Ammon & Moab nituntur ejicere nos de possessione, quam tradidisti nobis, DEUS noster; ergo non judicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum igno-

ignoremus quid agere debeamus, hoc ſolùm habemus reſidui, ut oculos noſtros dirigamus ad te.

ORATIO EZECHIÆ REGIS JUDA Eſaiæ cap. 37.

DOmine exercituum DEUS Iſràél, qui ſedes ſuper Cherubim: tu es DEUS ſolus omnium regnorum terræ: tu feciſti cœlum & terram. Inclina, Domine, aurem tuam: & audi: aperi, Domine, oculos tuos; & vide: & audi omnia verba Sennacherib; quæ miſit ad blaſphemandum DEUM viventem. Domine DEUS noſter, ſalva nos de manu ejus: & cognoſcant omnia regna terræ, quia tu es Dominus ſolus.

ORATIO MILITUM JUDÆ MACHABÆI. I. Machab. 3.

DOmine, ſancta tua conculcata ſunt: & contaminata ſunt: & ſacerdotes tui facti ſunt in luctum & humilitatem: & ecce nationes convenerunt adverſum nos, ut nos diſper-

diſperdant: tu ſcis quæ cogitant in nos. Quomodo poterimus ſubſiſtere ante faciem eorum, niſi tu, DEUS, adjuves nos.

ORATIO JUDÆ MACHABÆI.

1. Machab. 4.

BEnedictus es, Salvator Iſràël, qui contriviſti impetum potentis in manu ſervi tui David: & tradidiſti caſtra alientigenarum in manu Jonathæ filii Saul, & armigeri ejus: conclude exercitum iſtum in manu populi tui Iſràël: & confundatur in exercitu ſuo, & equitibus. Da illis formidinem: & tabefac audaciam virtutis eorum: & commoveantur contritione ſua. Dejice illos gladio diligentium te: & collaudent te omnes, qui noverunt nomen tuum in hymnis.

ORATIO EJUSDEM.

2. Machab. 15.

TU Domine, qui miſiſti Angelum tuum ſub Ezechia Rege Juda, & interfeciſti de caſtris Sennacherib centum octoginta quinque millia:

millia: & nunc Dominator cœlorum mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore & tremore magnitudinis brachii tui, ut metuant, qui cum blaſphemia veniunt adverſus ſanctum populum tuum.

ORATIO JUDITH.
Judith. cap. 9.

DOmine, DEUS Patris mei, reſpice caſtra Aſſyriorum nunc, ſicut caſtra Ægyptiorum videre dignatus es, quando poſt ſervos tuos armati currebant confidentes in quadrigis, & in multitudine bellatorum. Sed aſpexiſti ſuper caſtra eorum, & tenebræ fatigaverunt eos. Tenuit pedes eorum abyſſus: & aquæ operuerunt eos. Sic fiant & iſti, Domine, qui confidunt in multitudine ſua, & in curribus ſuis, & in contis, & in ſcutis, & in ſagittis ſuis, & in lanceis gloriantur: & neſciunt; quia tu ipſe es DEUS noſter, qui conteris bella ab initio; & Dominus nomen eſt tibi. Erige brachium tuum ſicut ab initio: & allide

virtutem illorum in virtute tua, cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt ſe violare ſancta; & polluere tabernaculum nominis tui; & dejicere gladio ſuo cornu altaris tui. Non enim in multitudine eſt virtus tua; Domine; neque in equorum viribus voluntas tua eſt: nec ſuperbi ab initio placuerunt tibi: ſed humilium & manſvetorum ſemper tibi placuit deprecatio. DEUS cœlorum, Creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me deprecantem, & de tua miſericordia præſumentem. Memento, Domine, teſtamenti tui: ut domus tua in ſanctificatione permaneat, & omnes gentes agnoſcant; quia tu es DEUS, & non eſt alius præter te.

Orationes jaculatoriæ militares ſumptæ ex Pſalmis Davidicis.

VOce mea ad Dominum clamavi, & exaudivit me de monte ſancto ſuo.

Non

Non timebo millia populi circumdantis me: exurge, Domine, salvum me fac, DEUS meus.

Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa: dentes peccatorum contrivisti.

Domini est salus, & super populum tuum benedictio tua.

Usquequo exultabitur inimicus meus super me? respice & exaudi me, Domine DEUS meus.

Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus; Praevalui adversus eum.

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: ego autem in misericordia tua speravi:

Exultabit cor meum in salutari tuo cantabo Domino, qui bona tribuit mihi: & psallam nomini Domini altissimi. Psal. 16.

Ego clamavi, quoniam exaudisti me DEUS: inclina aurem tuam mihi: & exaudi verba mea.

Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

A resistentibus dexteræ tuæ custodi me, ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me à facie impiorum, qui me afflixerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt: os eorum locutum est superbiam.

Susceperunt me sicut Leo paratus ad prædam, & sicut catulus Leonis habitans in abditis.

Psal. 17. Exurge, Domine, præveni eum: & supplanta eum, eripe animam meam.

DEUS, qui præcinxit me virtute; qui docet manus meas ad prælium; & posuit arcum æreũ brachia mea.

Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ; & dextera tua suscepit me;

Et disciplina tua correxit me in finem; & disciplina tua ipsa me docebit.

Dilatâsti gressus meos subtus me: & non sunt infirmata vestigia mea.

Persequar inimicos meos; & comprehendam illos: & non convertar, donec deficiant.

Con-

Confringam illos; nec poterunt ſtare: cadent ſubtus pedes meos.

Et præcinxiſti me virtute ad bellum: & ſupplantâſti inſurgentes in me ſubtus me.

Et inimicos meos dediſti mihi dorſum: & odientes me diſperdidiſti.

Clamaverunt, nec erat qui ſalvos faceret ad Dominum: nec exaudivit eos.

Et comminuam eos ut pulverem ante faciem venti; ut lutum platearum delebo eos.

Eripies me de contradictionibus populi: conſtitues me in caput gentium.

Populus quem non cognovi, ſervivit mihi: in auditu auris obedivit mihi. Vivit Dominus, & benedictus DEUS meus, & exaltetur DEUS ſalutis meæ. DEUS, qui das vindictas mihi, & ſubdis populos ſub me liberator meus de inimicis meis iracundis: Et ab inſurgentibus in me exaltabis me: à viro iniquo eripies me.

Psal. 6. Propterea confitebor tibi in nationibus Domine: & nomini tuo Psalmum dicam.

Dominus illuminatio mea, & salus mea quem timebo? Dominus protector vitæ meæ à quo trepidabo? Si consistant adversum me castra; non timebit cor meum. Si exurgat adversum me prælium; in hoc ego sperabo. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. In petra exaltavit me: & nunc exaltavit caput meum super inimicos meos. Circuivi & immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis: cantabo, & Psalmũ dicam Domino. Exaudi, Domine, vocem quâ clamavi ad te: miserere mei; & e-
Psal. 27. xaudi me. Tibi dixit cor meum; exquisivit te facies mea: faciem tuam Domine requiram. Ne avertas faciem tuam à me: ne declines in ira à servo tuo. Adjutor meus esto, ne derelinquas me, neque despicias me, DEUS salutaris meus.

Ex-

Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ, dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. Ne simul trahas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me. Benedictus Dominus, quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ. Dominus adjutor meus, & protector meus; & in ipso speravit cor meum: & adjutus sum, & refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei. Dominus fortitudo plebis suæ, & protector salvationum Christi sui est: Salvum fac populum tuum, Domine; & benedic hæreditati tuæ; & rege eos; & extolle illos usque in æternum. Psal. 32.

Dominus dissipat consilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum: & reprobat consilia Principum. Consilium autem Domini in æternum manet: cogitationes cordis ejus in generatione & generationem. Beata gens; cujus est Dominus DEUS ejus: populus quem elegit in hæreditatem sibi.

Non salvatur Rex per multam virtutem: & gigas non salvabitur in multitudine virtutis tuæ. Fallax equus ad salutem: in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur. Ecce oculi Domini super metuentes eum: & in eis qui sperant super misericordia ejus; ut eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame. Anima nostra sustinet Dominum, quoniam adjutor & protector noster est. Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto ejus speravimus. Fiat misericordia tua Domine, super nos, quemad

Psalm. 34. modum speravimus in te.

Judica Domine nocentes me: expugna impugnantes me. Apprehende arma, & scutum: & exurge in adjutorium mihi. Effunde frameam: & conclude adversus eos, qui persequuntur me, dic animæ meæ, salus tua ego sum. Confundantur, & revereantur quærentes animam meam. Avertantur retrorsum: & confundantur cogitantes mihi mala. Fiant tanquam

pul-

pulvis ante faciem venti; & Angelus Domini coarctans eos. Fiat via illorum tenebræ, & lubricum: & Angelus Domini persequens eos; Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: supervacuè exprobraverunt animam meam. Veniat illi laqueus, quem ignorat, & captio, quam abscondit, apprehendat eum; & in laqueum cadat in idipsum. Anima autem mea exultabit in Domino: & delectabitur super salutari suo. Omnia ossa mea dicent; Domine quis similis tibi? Eripiens inopem de manu fortiorum ejus; egenum & pauperem à diripientibus eum; Confitebor tibi in Ecclesia magna: in populo gravi laudabo te. Non supergaudeant mihi, qui adversantur mihi iniquè: qui oderunt me gratis; & annuunt oculis. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundia terræ loquentes dolos cogitabant. Et dilataverunt super me os suum: dixerunt; Euge euge; viderunt oculi nostri.

Vidiſti Domine, ne ſileas; Domine ne diſcedas à me. Exurge, & intende judicio meo: DEUS meus, Dominus meus in cauſam meam.

Judica me ſecundum juſtitiam tuam, Domine DEUS meus; & non ſupergaudeant mihi. Non dicant in cordibus ſuis; Euge, Euge animæ noſtræ: nec dicant; Devorabimus eum. Erubeſcant; & revereantur ſimul, qui gratulantur malis meis. Induantur
Pſal. 36. confuſione, & reverentia, qui maligna loquuntur ſuper me. Exultent, & lætentur qui volunt juſtitiam meam: & dicant ſemper; Magnificetur Dominus, qui volunt pacem ſervi ejus. Et lingva mea meditabitur juſtitiam tuam; tota
Pſal. 36. die laudem tuam.

Gladium evaginaverunt peccatores; intenderunt arcum ſuum: Gladius eorum intret in corda ipſorum: & arcus eorum confringatur.

Ne derelinquas me, Domine DEUS meus: ne diſceſſeris à me. In-

Intende in adjutorium meum, Domine DEUS ſalutis meæ. Pſal. 37.

Miſerere mei DEUS, quoniam conculcavit me homo: tota die impugnans tribulavit me. Conculcaverunt me inimici mei tota die: quoniam multi bellantes adverſum me. Pſal. 55.

In quacunque die invocavero te, ecce cognovi quoniam DEUS meus es.

In DEO ſperavi, non timebo quid faciat mihi homo. In me ſunt, DEUS, vota tua quæ reddam laudationes tibi.

Quoniam eripuiſti animam meam de morte, & pedes meos à lapſu, ut placeam coram DEO in lumine viventium.

Eripe me de inimicis meis DEUS meus: & ab inſurgentibus in me libera me. Pſal. 58.

Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris ſangvinum ſalva me.

Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes.

Exur-

Exurge in occurſum meum, Domine DEUS virtutum, DEUS Iſràél.

Fortitudinem meam ad te cuſtodiam; quia DEUS ſuſceptor meus es, DEUS meus, miſericordia ejus præveniet me.

Cantabo fortitudinem tuam; & exaltabo manè miſericordiam tuam.

Quia factus eſt ſuſceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ.

Adjutor meus, tibi pſallam, quia DEUS ſuſceptor meus es: DEUS meus miſericordia mea.

Quis deducet me in Civitatem munitam? nonne tu DEUS? da nobis auxilium de tribulatione, quia vana ſalus hominis.

Pſal. 59. In DEO faciemus virtutem; & ipſe ad nihilum deducet tribulantes nos.

Pſal. 61. In DEO ſalutare meum, & gloria mea: DEUS auxilij mei, & ſpes mea in DEO eſt.

Sperate in eo omnis congregatio popu-

populi: effundite coram illo corda vestra. DEUS adjutor noster in æternum.

Dixi Domino; DEUS meus es tu, exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ. Psal. 139.

Domine Domine virtus salutis meæ, obumbrâsti super caput meum in die belli.

Ne tradas me, Domine, peccatori: cogitaverunt contra me, ne derelinquas me; ne fortè exaltentur.

DEUS auribus nostris audivimus: patres nostri annuntiaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis. Psal. 43.

Manus tua gentes disperdidit; & plantâsti eos: afflixisti populos; & expulisti eos.

Nec enim in gladio suo possederunt terram; & brachium eorum non salvavit eos.

Sed dextra tua, & brachium tuum, & illuminatio vultûs tui: quoniam complacuisti in eis.

Tu

Tu es ipſe Rex meus, & DEUS meus: qui mandas ſalutes Jacob.

In te inimicos noſtros ventilabimus cornu, & in nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis.

Non enim in arcu meo ſperabo: & gladius meus non ſalvabit me.

Salvâſti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confudiſti.

In DEO laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in ſeculum.

Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem.

Quare faciem tuam avertis? obliviſceris inopiæ noſtræ: & tribulationis noſtræ.

Quoniam humiliata eſt in pulvere anima noſtra: conglutinatus eſt in terra venter noſter.

Exurge, Domine, adjuva nos; & redime nos propter nomen tuum.

Pſal. 47. Conturbatæ ſunt gentes, & inclina-

ata ſunt regna: dedit vocem ſuam, & mota eſt terra.

Dominus virtutum nobiſcum: ſuſceptor noſter DEUS Jacob.

Venite & videte opera Domini: quæ poſuit prodigia ſuper terram, auferens bella uſque ad finem terræ.

Arcum conteret: & confringet arma: & ſcuta comburet igni.

Vacate & videte, quoniam ego ſum DEUS: exaltabor in gentibus; & exaltabor in terra.

Dominus virtutum nobiscum: ſuſceptor noſter DEUS Jacob.

A
t: Lat:
No: 30.